

รายงานการศึกษาพื้นที่ ย่านชุมชนเก่าบ้านนายม

ตำบลนายม อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์
เพื่อเตรียมประกาศเขตอนุรักษ์จังหวัดเพชรบูรณ์

ประจำปี 2567

โดยหน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรมท้องถิ่นจังหวัดเพชรบูรณ์

คำนำ

บ้านนายม ตำบลนายม อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ เป็นชุมชนที่มีเหตุการณ์สำคัญทางด้านประวัติศาสตร์มากมาย ดังหลักฐานที่พบในพื้นที่ไม่ว่าจะเป็นโบราณวัตถุ ศิลปะหัตถกรรม ประเพณี ตำนาน ความเชื่อ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ วิถีชีวิต อาหารการกิน เครื่องมือเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน ฯลฯ หน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรมท้องถิ่น จังหวัดเพชรบูรณ์ ในความดูแลของสำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ จึงจัดทำโครงการประกาศเขตย่านชุมชนเก่าบ้านนายม ตำบลนายม อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ เป็นมรดกจังหวัด

ซึ่งทางหน่วยอนุรักษ์ฯ จังหวัดเพชรบูรณ์ ได้ลงพื้นที่จัดเก็บข้อมูลทางด้านศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น และได้เล็งเห็นพื้นที่ชุมชนบ้านนายม ตำบลนายม อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ เข้าเกณฑ์การพิจารณาผลักดันให้เป็นย่านชุมชนเก่า ประเภทชุมชนเกษตร เป็นชุมชนที่มีความสัมพันธ์กับแหล่งทำมาหากิน แหล่งทำการผลิต ซึ่งพื้นที่เหล่านั้นอาจอยู่ไกลจากพื้นที่ของชุมชนออกไป มีพื้นที่ที่เป็นจุดเปลี่ยนถ่าย เช่น ท่าเรือ หรือพื้นที่ที่ต้องใช้เพื่อจัดการผลผลิตนั้น เข้าเกณฑ์การพิจารณามรดกจังหวัด หัวข้อเป็นตัวอย่างที่โดดเด่นของการตั้งถิ่นฐาน การใช้ที่ดิน หรือการใช้ทะเลตามประเพณีนิยม ซึ่งเป็นตัวแทนของวัฒนธรรม หรือปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม เนื่องจากในอดีตบ้านนายมเป็นชุมชนโบราณที่มีบทบาททางด้านการค้าภายในลุ่มแม่น้ำป่าสักตอนบนกับบุคคลภายนอก สินค้าที่พ่อค้าจากบ้านนายมนำไปขายนั้นจะเป็นกลุ่มสินค้าที่เป็นผลผลิตทางการเกษตรภายในชุมชน ของป่า และแร่ธาตุ ซึ่งได้แก่ ครั่ง กายาน ขี้ใต้ หวาย ชัน น้ำมันยาง ยาสูบ เขาสัตว์ หนังสัตว์ นอแรด งาช้าง เหล็กหางกุ้ง เหล็ก ซึ่งเกิดจากการรวบรวมสินค้าของพ่อค้าโดยอาศัยตำแหน่งที่ตั้งของชุมชนบ้านนายมเป็น “ชุมทาง”

ทั้งนี้หน่วยอนุรักษ์ฯ จังหวัดเพชรบูรณ์ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าเอกสารเล่มนี้จะเป็นประโยชน์กับผู้ที่สนใจทั้งหลายเพื่อนำไปใช้ศึกษาค้นคว้าหาความรู้ต่อไป

หน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรมท้องถิ่น จังหวัดเพชรบูรณ์
สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์
กรกฎาคม ๒๕๖๗

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
สารบัญ	ก
ประวัติศาสตร์ชุมชนบ้านนายม	๑
โบราณสถาน	๗
- วัดเกาะแก้ว	๗
- วัดโบสถ์โพธิ์ทอง	๗
- วัดพระนอน	๑๐
- วัดสะอาด	๑๑
- วัดเสาธงทอง	๑๒
- วัดสะท้อน	๑๒
- วัดใหม่	๑๓
- วัดหมอน	๑๓
- วัดกล้วย	๑๓
- วัดสวนจินดา	๑๔
- ถ้ำน้ำบั้ง	๑๔
ประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ	๑๗
- ประเพณีก่อเจดีย์ทรายกลบธาตุ	๑๗
- ประเพณีตรุษสงกรานต์ หรือวันสงกรานต์	๑๙
- ประเพณีเข้าพรรษา	๒๐
- ประเพณีออกพรรษา	๒๑
- ประเพณีสารทไทย	๒๒
- ประเพณีลอยกระทง	๒๒
- พิธีกรรมเลี้ยงผีเฒ่าบ้าย	๒๓
- พิธีกรรมเลี้ยงผีโรง	๒๔
- พิธีกรรมจำผีเรือน	๒๕
ภาษาถิ่นบ้านนายม	๒๖

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
การละเล่นพื้นถิ่นบ้านนาทม	๓๔
- การละเล่นแม่ศรี	๓๕
- การเล่นเกมสตาจค์แดง หรือกล่อยลื้อ	๔๔
- การเล่นเกมหัวโยนก้อย	๔๖
- การเล่นเกมทอยโซ่	๔๗
- การเล่นเกมส่า	๔๘
อาหารพื้นถิ่น	๕๐
- แกงบอนใส่ข้าวปุ้น	๕๐
- แกงซี่เหล็ก	๕๑
- ยำแดง	๕๒
- ยำหอย	๕๓
- หมูแนม	๕๔
- ขนมโก๋ (ขนมกล้วย)	๕๕
บรรณานุกรม	๕๖

ประวัติศาสตร์ชุมชนบ้านนายม
ตำบลนายม อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์

ประวัติศาสตร์ชุมชน คือ เรื่องราวการบอกเล่าความเป็นมาของคนในชุมชนนั้น ๆ โดยมีความเชื่อมโยงระหว่างคนกับพื้นที่ที่มีความผูกพันกันและแสดงถึงตัวตนของคนท้องถิ่นนั้น ๆ เพราะเกิดจากความเชื่อที่มีร่วมกัน ประวัติศาสตร์ชุมชนหรือประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับสมาชิกของชุมชนท้องถิ่นนั้นต่างก็มีความสำคัญเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มีความเป็นวัฒนธรรมของตนเอง ประวัติศาสตร์ชุมชนเป็นประวัติศาสตร์ที่คนภายในท้องถิ่นเชื่อว่าเป็นจริงสะท้อนให้เห็นถึงความคิดของคนในสังคมนั้น ทำให้ผู้คนในท้องถิ่นมีอะไรหลาย ๆ อย่างที่มีความคล้ายคลึงกันจนมีจิตสำนึกว่าเป็นคนถิ่นเดียวกัน แสดงให้เห็นถึงการพัฒนาทางสังคมและวัฒนธรรมของตนเองที่เกิดขึ้นและมีการสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน

ชุมชนบ้านนายม จัดอยู่ในประเภท ย่านชุมชนเก่า ที่เป็นชุมชนเกี่ยวกับความทรงจำ หมายถึง เป็นชุมชนหรือส่วนของชุมชนที่เป็นส่วนหนึ่งของความทรงจำร่วมกันของคนที่อยู่ร่วมกันในพื้นที่ชุมชน โดยมากมักเป็นสถานที่เกิดเหตุการณ์สำคัญในอดีต แต่ปัจจุบันสถานที่เหล่านั้นไม่ได้มีหน้าที่เพื่อกิจกรรมนั้น ๆ อีกแล้ว คงเหลือเป็นตำนานหรือเรื่องเล่าต่อสถานที่นั้น ๆ เหตุเพราะในอดีตบ้านนายม เป็นชุมชนเก่าแก่

และมีขนาดใหญ่ ตั้งอยู่ทางตอนใต้ของตัวเมืองเพชรบูรณ์ บริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำป่าสัก คาดว่าก่อรูปความเป็นชุมชนตั้งแต่ช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ ๒๓ ลักษณะภูมิประเทศโดยรอบประกอบด้วยป่าและภูเขา มีคลองวังชมภูไหลผ่านมาบรรจบกับแม่น้ำป่าสัก ซึ่งในอดีตตำแหน่งที่ตั้งชุมชนนายม เรียกว่า “ชุมทาง” เป็นเส้นทางคมนาคมและจุดแลกเปลี่ยนสินค้าที่สำคัญของเมืองเพชรบูรณ์ เนื่องจากเป็นจุดเชื่อมต่อจากทางตอนเหนือไปตอนใต้ นอกจากนั้นยังสามารถเข้าไปตามคลองวังชมภูไปยังชุมชนที่อยู่ห่างจากแม่น้ำป่าสักและข้ามเทือกเขาเพชรบูรณ์ไปยังเมืองพิจิตรและบ้านเมืองในลุ่มแม่น้ำน่านตอนล่างได้ ดังปรากฏในพระนิพนธ์ของสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ “...เรื่องเที่ยวมณฑลเพชรบูรณ์ ความว่า ระยะทางแต่บางมูลนาคไปถึงเมืองเพชรบูรณ์ประมาณ ๓,๐๐๐ เส้น ข้าพเจ้าเดินทางอย่างสงวนพาหนะแลผู้คนหาบหามไม่ให้บอบช้า เติมน้ำ ๕ วัน แต่ถ้าจะเดินโดยลำลองเพียง ๔ วันถึงได้ไม่ลำบากอันใด เพราะหนทางที่เดินถ้าไปในระดูแผ่นดินแห้งแล้วเดินได้สะดวก...ถึงเชิงเขาบรรทัด ***ที่ปันน้ำไหลลงแม่น้ำพิศณุโลกแลแม่น้ำสัก แลเปนพรมแดนเมืองพิจิตรต่อกับเมืองเพชรบูรณ์ หนทางตอนข้ามเขาบรรทัดเปนดงดิบเหมือนกับดงพระยาไฟ แต่เดินสะดวกด้วยทางลาดค่อยๆ ขึ้นไปจนถึงสันเขาบรรทัด พอลงไหล่เขาข้างตะวันออกไปสัก ๒๐๐ เส้นก็ออกจากดงพันเทือกเขา ถึงบ้านล่องคล้าแขวงเมืองเพชรบูรณ์ แต่นี้ไปทางเดินตัดขึ้นทิศเหนือไปประมาณ ๕๐๐ เส้นถึงบ้านนายม อันตั้งอยู่ริมลำน้ำสักใต้เมืองเพชรบูรณ์ทางเรือล่องวัน ๑ เติมนกจากบ้านนายม ๔๖๐ เส้นก็ถึงเมืองเพชรบูรณ์...”

ความเป็นมาของชุมชนบ้านนายม

คำขวัญตำบลนายม

“หลวงพ่อบุญครอง แดนทองถ้ำน้ำบึง
สองฝั่งแควป่าสัก พืชผักงามตา ปลาน้ำจืดชุกชุม”

ที่มาของชื่อบ้านนายม ตามเรื่องเล่ามุขปาฐะ จากการสัมภาษณ์ชาวบ้าน เล่าว่า เดิมทีนั้นบริเวณบ้านนายมเป็นดงเป็นป่า ต่อมาเมื่อนางยมซึ่งเป็นชาวลาว บ้างก็ว่านางยมเป็นธิดาของเจ้าเมืองลาว ได้สมัครพรรคพวกอพยพข้ามแม่น้ำโขง ค่อย ๆ เลือกลงที่อยู่ที่อาศัยและใช้ป่าจนในที่สุดก็มาตั้งบ้านเรือนอยู่ที่ริมแม่น้ำป่าสัก บริเวณบ้านนายมในปัจจุบัน จากนั้นก็ทำการบุกเบิกถางป่าเพื่อทำนาทำไร่ จนพื้นที่บริเวณนี้โล่งเตียน แล้วทำนาเพาะปลูกข้าวเพื่อเลี้ยงครอบครัวและไพร่พล บริเวณที่นางยมตั้งหมู่บ้านนั้นจึงมีชื่อว่า “นางยม” ส่วนบ้านเรือนที่มาตั้งรวมกันเป็นชุมชนก็เรียกว่า “บ้านนางยม” ต่อมา นางยมก็พาชาวบ้านสร้างพระนอนขึ้นเพื่อเป็นที่สักการบูชา โดยให้หันพระพักตร์ไปทางทิศเหนือเพื่อหันกลับไปยังดินแดนลาวบ้านเดิมของนางยม ปัจจุบันก็คือพระพุทธรูปพระนอนที่ประดิษฐานอยู่ภายในวัดพระนอน ซึ่งเป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวบ้านนายมและใกล้เคียงให้ความเคารพศรัทธาเป็นอย่างมาก เมื่อนางยมถึงแก่กรรมไปแล้วชาวบ้านก็ยังเรียกชื่อ “บ้านนางยม” หรือ “บ้านนางยม” เรื่อยมา แต่ต่อมาเสียงก็กร่อนหรือเพี้ยนมาเป็น “บ้านนายม” ดังที่เรียกกันอยู่ในปัจจุบัน

บ้านนายมตั้งอยู่ในบริเวณลุ่มแม่น้ำป่าสักตอนกลางทางตอนใต้ของเมืองเพชรบูรณ์ ซึ่งอยู่บนเส้นทางคมนาคมระหว่างเมืองเพชรบูรณ์กับกรุงศรีอยุธยาซึ่งเป็นศูนย์กลางอำนาจการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจและสังคมวัฒนธรรมของพื้นที่ลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาและสาขามาตั้งแต่ช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ ๑๙ รวมทั้งเป็นทางผ่านจากเมืองเพชรบูรณ์ไปกรุงธนบุรีและกรุงเทพมหานครซึ่งขึ้นมามีอำนาจแทนกรุงศรีอยุธยาตั้งแต่ต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๔ เป็นต้นมา การกำเนิดขึ้นเป็นชุมชนขนาดใหญ่ของบ้านนายมจึงมีความเกี่ยวข้องกับเมืองเพชรบูรณ์และเส้นทางคมนาคมในลุ่มแม่น้ำป่าสัก รวมทั้งสภาพภูมิประเทศอันเป็นที่ราบลุ่มกว้างขวางเหมาะแก่การเพาะปลูกของบริเวณรอบ ๆ บ้านนายมด้วย

ลักษณะภูมิประเทศโดยรอบบ้านนายมประกอบด้วยป่าและภูเขาสูงทอดตัวยาวในแนวเหนือ – ใต้

ทิศเหนือ เป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำป่าสักต่อกับเมืองเพชรบูรณ์

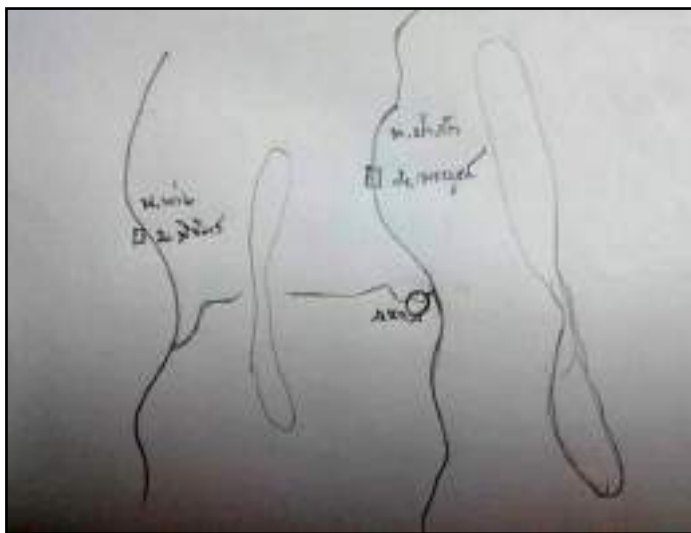
ทิศตะวันตก ติดกับเขตเทือกเขาเพชรบูรณ์ตะวันตก (หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า เขารัง) กั้นระหว่างจังหวัดเพชรบูรณ์กับจังหวัดพิจิตร และมีคลองวังชมพูหรือคลองนายมไหลจากเขตภูเขาดังกล่าวมาบรรจบกับแม่น้ำป่าสักทางฝั่งขวาทางทิศใต้ของที่ตั้งชุมชนบ้านนายม

ทิศตะวันออก มีแนวเทือกเขาเพชรบูรณ์ตะวันออกเป็นขอบเขตที่ราบลุ่ม ทำให้พื้นที่บริเวณบ้านนายมในปัจจุบันมีลักษณะเป็นที่ราบลุ่มหุบเขาคล้ายแอ่งกระทะ ลาดเอียงจากทิศเหนือและทิศตะวันตกลงสู่ทิศใต้ โดยมีแม่น้ำป่าสักเป็นแม่น้ำสายสำคัญที่ไหลผ่านกลางพื้นที่แอ่ง

จากต้นกำเนิดและทิศทางการไหลของแม่น้ำป่าสักทำให้แม่น้ำป่าสักได้กลายเป็นเส้นทางคมนาคมสำคัญที่เชื่อมต่อบ้านเมืองสำคัญในพื้นที่ด้านในกับบ้านเมืองที่อยู่ในพื้นที่ราบลุ่มแม่น้ำสายใหญ่และอยู่ใกล้กับชายทะเล กล่าวคือ บริเวณเทือกเขาต้นกำเนิดของแม่น้ำป่าสักสามารถเดินทางข้ามลงไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือซึ่งเป็นเขตอำเภอวังสะพุง จังหวัดเลยในลุ่มแม่น้ำเลยได้ ส่วนทางใต้ตามลำแม่น้ำยังมีเมืองโบราณเก่าแก่และมีความสำคัญต่อพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ในภูมิภาค นั่นก็คือเมืองศรีเทพ ที่มีความรุ่งเรืองมาตั้งแต่ประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๒ - ๑๔ นอกจากนี้ ยังสามารถเดินเรือตามแม่น้ำป่าสักไปออกแม่น้ำเจ้าพระยาที่พระนครศรีอยุธยาและออกทะเลที่อ่าวไทยได้อีกด้วย

ดังนั้น หากพิจารณาจากแผนที่ภูมิศาสตร์แบบกว้าง ๆ แล้วก็จะพบว่าบ้านนายมตั้งอยู่ในเส้นทางลุ่มแม่น้ำป่าสักซึ่งเป็นเส้นทางคมนาคมโบราณที่สำคัญเส้นหนึ่งในภูมิภาคที่เชื่อมระหว่างเมืองด้านในภาคพื้นทวีปกับเมืองชายทะเลมาอย่างช้านานแล้ว

นอกจากนี้ เมื่อพิจารณาจากแผนที่ภูมิศาสตร์บริเวณใต้เมืองเพชรบูรณ์ก็จะพบว่า บริเวณตำแหน่งที่ตั้งชุมชนโบราณบ้านนายมเป็นที่ราบลุ่มที่กว้างขวาง และยังมีคลองวังชมพูไหลมาบรรจบทางฝั่งขวาของแม่น้ำป่าสัก ทำให้ตำแหน่งที่ตั้งชุมชนโบราณบ้านนายมมีลักษณะคล้ายสามแยก ซึ่งลักษณะเช่นนี้ถือเป็นตำแหน่ง “ชุมทาง” ในเส้นทางคมนาคมที่สามารถเชื่อมต่อไปยังเมืองเพชรบูรณ์ที่อยู่ทางตอนเหนือ ลงไปยังเมืองสระบุรีและกรุงศรีอยุธยาที่อยู่ทางตอนใต้ได้ นอกจากนี้ ยังสามารถเข้ามาตามคลองวังชมพูไปยังชุมชนที่อยู่ห่างจากแม่น้ำป่าสักฝั่งตะวันตกและข้ามเทือกเขาเพชรบูรณ์ตะวันตก ไปยังเมืองพิจิตรและบ้านเมืองในลุ่มแม่น้ำน่านตอนล่างได้ ซึ่งมีความเหมาะสมต่อการเป็นชุมทางการค้าและแลกเปลี่ยนสินค้าของผู้คนในอดีต

แผนที่แสดงตำแหน่งที่ตั้งชุมชนโบราณบ้านนายม

ในขณะเดียวกัน ตำแหน่งที่ตั้งของชุมชนโบราณบ้านนายมยังมีความสัมพันธ์กับเส้นทางคมนาคมระหว่างเมืองเพชรบูรณ์กับบ้านเมืองที่อยู่ทางตอนใต้ในลุ่มแม่น้ำป่าสัก กล่าวคือ บริเวณที่ตั้งชุมชนโบราณบ้านนายมอยู่ห่างจากตัวเมืองเพชรบูรณ์ประมาณ ๑๖ กิโลเมตร สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ (๒๕๕๐: ๒๓๙) ทรงพระนิพนธ์ไว้ว่า

“...หากเดินทางด้วยเรือจากบ้านนายมทวนแม่น้ำป่าสักไปยังเมืองเพชรบูรณ์ต้องใช้เวลาเดินเรือประมาณ ๑ วัน ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าในอดีตผู้ที่เดินทางด้วยเรือมาจากทางใต้ก็จะแวะพักค้างแรมที่บริเวณตำแหน่งที่ตั้งของชุมชนโบราณบ้านนายมก่อน ๑ คืน จึงค่อยเดินทางต่อไปยังเมืองเพชรบูรณ์ ทั้งนี้การพักดังกล่าวอาจเป็นการพักเพื่อจัดเตรียมความเรียบร้อยของสินค้าหรือสิ่งของต่าง ๆ ก่อนเข้าเมืองเพชรบูรณ์ก็เป็นได้ การเป็นจุดแวะพักค้างแรมของผู้คนที่เดินทางด้วยเรือมาจากทางใต้ อาจจะเป็นปัจจัยสำคัญอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดชุมชนโบราณบ้านนายมขึ้นมา...”

นอกจากนี้ ตำแหน่งที่ตั้งบ้านนายมอาจมีความเกี่ยวข้องกับการเป็นสถานที่ตั้งด่านตรวจของเมืองเพชรบูรณ์ด้วยก็เป็นได้ เนื่องจากชุมชนโบราณบ้านนายมอาจจะเป็นชุมชนแห่งแรกที่อยู่ในเขตเมืองเพชรบูรณ์ที่ผู้สัญจรมาจากทางตอนใต้ต้องผ่าน เนื่องจากทางตอนใต้ของชุมชนโบราณบ้านนายมลงไปไม่ปรากฏรายงานเกี่ยวกับการบ่งบอของชุมชนโบราณที่อยู่ริมฝั่งแม่น้ำป่าสัก จนถึงเขตเมืองท่าโรง (หรือเมืองวิเชียรบุรี) แสดงให้เห็นว่าทางตอนใต้ของบ้านนายมลงไปตามแม่น้ำป่าสักในอดีตนั้นเป็นป่าเปลี่ยว ดังที่สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพซึ่งเสด็จผ่านบ้านนายมเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๔๔๗ ก็ทรงพระนิพนธ์ไว้ว่า

“...พอพ้นบ้านนายมลงมาวัน ๑ ก็ไม่มีบ้านเรือนผู้คนเปนแต่ป่าเถื่อน ถึงบางแห่งถามพวคนำทางว่าที่ตรงนี้เขาเรียกว่าอะไร บอกว่าไม่มีชื่อเรียกวันนี้ก็มี เมื่อล่องลงมาได้ ๒ วัน คนนำทางบอกว่าวันนี้จะถึงท่าแดง ข้าพเจ้าเข้าใจว่าเห็นจะมีบ้านช่อง ครั้นมาถึงเข้าเห็นไร่อยู่ริมตลิ่ง แต่ตัวเจ้าของไร่ขึ้นไปขัดห้างอยู่บนกอไผ่ ให้ไต่ถามได้ความว่า มาจากบ้านดอนระยะทางวัน ๑ มาทำไร่ชั่วคราว จะปลูกทบกระท่อมอยู่ก็กลัวเลื้อย จึงขึ้นไปขัดห้างอยู่บนกอไผ่ เพราะทางเปลี่ยวเช่นนี้ เรือที่ขึ้นล่องต้องมีเสบียงอาหารไปด้วยให้พอเพียง จะหวังหาซื้อตามระยะทางไม่ได้ ขึ้นล่องถึงเวลาจะพักหลับนอน ก็แล้วแต่จะเห็นหาดตรงไหนเหมาะก็จอดนอน เวลาค่ำต้องกองไฟรายไว้กันสัตว์ป่ามิให้ทำอันตราย” (สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ, ๒๕๕๐: ๒๔๙ - ๒๕๐)

ข้อมูลในชั้นหลังดังกล่าว สะท้อนให้เห็นว่าบริเวณชุมชนโบราณบ้านนายมอาจเป็นที่ตั้งของชุมชนหมู่บ้านแห่งแรกของเมืองเพชรบูรณ์ที่อยู่ได้สุด และอาจจะเป็นที่ตั้งของด่านขึ้นนอกของเมืองเพชรบูรณ์ ที่คอยตรวจตราผู้คน เหวียนและเรือต่าง ๆ จากทางใต้ก่อนที่จะเข้าไปยังเขตเมืองเพชรบูรณ์ก็เป็นได้

สภาพปากคลองวังชมพู (ซ้าย) ซึ่งไหลมาบรรจบ
กับแม่น้ำป่าสัก (ขวา) ทางทิศตะวันออกของ
ชุมชนโบราณบ้านนายมในปัจจุบัน

จากหลักฐานทางโบราณคดีและศิลปกรรมที่ปรากฏในบริเวณพื้นที่ชุมชนบ้านนายมอันเป็นที่ตั้งของชุมชนโบราณบ้านนายมพบว่า มีการพบหลักฐานทางศิลปกรรมที่เก่าแก่ที่สุดอยู่บริเวณวัดเกาะแก้ว ซึ่งเป็นโบราณสถานที่อยู่ริมคลองวังชมพูทางทิศตะวันตกของชุมชนบ้านนายมในปัจจุบัน โดยสันนิษฐานว่า ชุมชนโบราณบ้านนายมน่าจะเริ่มก่อรูปความเป็นชุมชนหมู่บ้านขึ้นมาตั้งแต่ช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ ๒๑ - ๒๒ และมีความเป็นชุมชนขนาดใหญ่ มีการสร้างศาสนสถานขึ้นเป็นศูนย์กลางของชุมชนในราวพุทธศตวรรษที่ ๒๒ มีการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนอยู่สองฝั่งคลองวังชมพูรอบ ๆ วัดเกาะแก้ว (ธีรวัฒน์ แสนคำ, ๒๕๖๓)

โบราณสถาน

ชุมชนบ้านนายม ตำบลนายม อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์

ชุมชนโบราณบ้านนายมมีการสร้างศาสนสถานขึ้นหลายแห่ง ส่วนใหญ่เป็นงานศิลปกรรมสมัยอยุธยา ตอนปลาย อายุราวปลายพุทธศตวรรษที่ ๒๒ ถึงปลายพุทธศตวรรษที่ ๒๓ ภายในชุมชนโบราณบ้านนายมมีร่องรอยวัดโบราณอย่างน้อย ๑๐ แห่ง ซึ่งปัจจุบันบางแห่งยังมีสถานะเป็นวัด บางแห่งก็กลายเป็นวัดร้างและถูกทำลาย ดังนี้

๑. **วัดเกาะแก้ว** ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของชุมชนบ้านนายม บริเวณที่ตั้งวัดมีลักษณะคล้ายเกาะคือมีน้ำจากคลองวังชมภูล้อมรอบทุกด้าน ภายในวัดเกาะแก้วนอกจากจะมีโบสถ์ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ด้านหน้าโบสถ์ยังมีพระเจดีย์ย่อมุมทรงเครื่อง มีรูปทรงค่อนข้างชะลูด ศิลปะอยุธยาตอนปลายจำนวน ๗ องค์ ปัจจุบันเหลืออยู่ในสภาพสมบูรณ์ ๔ องค์

พระเจดีย์ศิลปะอยุธยาตอนปลายที่หน้าโบสถ์วัดเกาะแก้ว

๒. **วัดโบสถ์โพธิ์ทอง** ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของชุมชนบ้านนายม เป็นโบราณสถานที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในเขตชุมชนโบราณบ้านนายม ภายในวัดพบอาคารก่อด้วยอิฐภายในประดิษฐานพระพุทธรูปปูนปั้นหันหน้าไปทางทิศเหนือ ชาวบ้านเรียกว่า “โบสถ์ขวางตะวัน” แต่จากสำรวจและสอบถามชาวบ้านกลับพบว่ารอบๆ อาคารดังกล่าวไม่มีร่องรอยการพบชิ้นส่วนใบเสมาแต่อย่างใด อาคารหลังนี้จึงน่าจะเป็นวิหารมากกว่า ด้านหลังเจดีย์มีการพบร่องรอยของพระเจดีย์ก่ออิฐจำนวน ๒ องค์

จากสภาพที่พบในปัจจุบัน พบว่าอาคารนี้ผนังด้านข้างและด้านหน้าได้พังทลายและมีการใช้อิฐเก่าก่อผนังขึ้นมาใหม่ที่ช่องเสาภายใน เนื่องจากว่าผังของฐานอาคารในปัจจุบันมีความกว้างประมาณ ๑๔.๕๐ เมตร ยาวประมาณ ๑๘ เมตร แต่ส่วนที่มีการก่อผนังนั้นอยู่ในผังขนาดความกว้างประมาณ ๕.๖๐ เมตร ยาวประมาณ ๙.๓๐ เมตร ลักษณะการก่อผนังปัจจุบันไม่สอดคล้องกับช่องเสาและช่องหน้าต่างที่สร้างขึ้นใหม่ บริเวณฐานอาคารด้านนอกมีร่องรอยของเสาที่ก่อด้วยอิฐเป็นแนวหลงเหลืออยู่ทั้ง ๒ ด้าน และมีการพบเศษกระเบื้องมุงหลังคาที่ทำด้วยดินเผากระจัดกระจายอยู่โดยรอบ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าเดิมอาคารหลังนี้มีขนาดใหญ่กว่า

ปัจจุบัน แต่น่าจะพังทลายหรือถูกทิ้งร้างในช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ ๒๔ จากภาวะสงครามระหว่างสยามกับ เวียดนามจนกระทั่งเป็นได้ ภายหลังจึงมีการก่อผนังและมุงหลังคาครอบพระพุทธรูปไว้ ทำให้พระพุทธรูปส่วนใหญ่อยู่ในสภาพสมบูรณ์จนถึงปัจจุบัน

สภาพอาคารโบราณสถานที่ชาวบ้านเรียกว่า “โบสถ์ขวางตะวันตก” ภายในวัดโบสถ์โพธิ์ทองในปัจจุบัน

ภายในอาคารมีพระพุทธรูปปูนปั้นประดิษฐานอยู่จำนวน ๘ องค์ พระประธานเป็นพระพุทธรูปปูนปั้นปางมารวิชัย ขนาดหน้าตักกว้าง ๑.๗๐ เมตร ซึ่งเป็นพระพุทธรูปที่มีขนาดใหญ่ที่สุดภายในอาคาร มีร่องรอยการลงรักปิดทอง พระพักตร์ค่อนข้างกลมมน พระขนงโก่ง เปลือกพระเนตรใหญ่ พระนาสิกโด่งจุ่มปลายเล็กน้อย พระโอษฐ์เล็กและบาง ขมวดพระเกศาเล็กถี่ พระรัศมีเป็นเปลวสั้น พระวรกายค่อนข้างอวบ นิ้วพระหัตถ์ทั้งสี่เรียงยาวเสมอกัน สังขาริยาวลงมาจรดพระนาภี ปลายสังขาริตัดตรง และมีพระพุทธรูปบริวารที่ยังมีสภาพสมบูรณ์อยู่อีก ๗ องค์

ลักษณะทางพุทธศิลป์โดยทั่วไปของพระพุทธรูปปูนปั้นภายในอาคาร ส่วนพระพักตร์ค่อนข้างเหลี่ยม พระขนงโก่ง เปลือกพระเนตรใหญ่ พระนาสิกโด่งจุ่มปลายเล็กน้อย พระโอษฐ์อูมค่อนข้างบาง ขมวดพระเกศาเล็ก พระรัศมียาวแหลม พระวรกายสมส่วน นิ้วพระหัตถ์ทั้งสี่เรียงยาวเสมอกัน หน้าตักกว้าง สังขาริยาวลงมาจรดพระนาภี ปลายสังขาริตัดตรง ที่น่าสนใจคือ พระพุทธรูปบริวารจำนวน ๒ องค์ที่อยู่ของฝั่งของพระประธานในแนวระดับเดียวกัน เป็นพระพุทธรูปทรงเครื่องน้อย ทรงสวมมงกุฎซึ่งประกอบด้วยกระบังหน้าและรัดเกล้า กุณฑลและพาหุรัด

กลุ่มพระพุทธรูปปูนปั้นภายในอาคารโบราณสถานวัดโบสถ์โพธิ์ทอง

เมื่อพิจารณาลักษณะทางพุทธศิลป์ของพระพุทธรูปทรงเครื่องน้อย ๒ องค์ ที่อยู่ภายในอาคารซึ่งสามารถกำหนดช่วงอายุการสร้างและศิลปะได้ค่อนข้างชัดเจน เทียบเคียงกับพระพุทธรูปศิลปะต่างๆ ในประเทศไทยและสมัยกรุงศรีอยุธยาแล้ว พบว่าพระพุทธรูปทรงเครื่องน้อยเป็นพระพุทธรูปที่นิยมสร้างขึ้นในสมัยอยุธยาตอนกลางหรือราวพุทธศตวรรษที่ ๒๑ จนถึงพุทธศตวรรษที่ ๒๒ (รุ่งโรจน์ ธรรมรุ่งเรือง, ๒๕๕๓ : ๑๔๐-๑๔๑) จึงมีความเป็นไปได้ว่าบริเวณรอบๆ วัดโบสถ์โพธิ์ทองอาจจะมีการตั้งชุมชนขึ้นในช่วงเวลาใกล้เคียงกันหรือหลังจากการตั้งชุมชนที่บริเวณรอบวัดเกาะแก้วเล็กน้อย เนื่องจากงานศิลปกรรมที่พบนั้นมีอายุใกล้เคียงกัน

พระพุทธรูปปูนปั้นปางมารวิชัย ทรงเครื่องน้อย ๒ องค์ ภายในอาคารโบราณสถานวัดโบสถ์โพธิ์ทอง

๓. **วัดพระนอน** ตั้งอยู่ริมคลองวังชมภูทางฝั่งซ้ายซึ่งเป็นบริเวณศูนย์กลางของชุมชนบ้านนายมในปัจจุบัน วัดพระนอนเป็นวัดสำคัญประจำชุมชนบ้านนายม เนื่องจากเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปหลวงพ่พระนอนซึ่งเป็นพระพุทธรูปปางไสยาสน์ปูนปั้นที่ชาวบ้านนายมให้ความเคารพนับถือเป็นอย่างมาก หลวงพ่พระนอนมีลักษณะหันพระเศียรไปทางทิศตะวันออก หันพระพักตร์ไปทางทิศเหนือ มีความยาวประมาณ ๙ เมตร ได้รับการบูรณปฏิสังขรณ์หลายครั้งจนยากจะกำหนดอายุการสร้างจากงานศิลปกรรมหรือลักษณะทางพุทธศิลป์ที่ปรากฏในปัจจุบันได้ ทราบแต่เพียงว่าเดิมประดิษฐานอยู่กลางแจ้ง ต่อมาพระสงฆ์และชาวบ้านได้ช่วยกันสร้างอาคารไม้ครอบไว้ (สว่าง จานสี, สัมภาษณ์) ก่อนที่จะเป็นอาคารคอนกรีตในปัจจุบัน พิจารณาจากภาพถ่ายเก่าก่อนการลงสีทอง สันนิษฐานว่าน่าจะเป็นพระพุทธรูปศิลปะอยุธยาตอนกลาง

ภายในโบสถ์วัดพระนอนเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปหลวงพ่พระนั่ง พระประธานในโบสถ์วัดพระนอนซึ่งเป็นโบราณสถานสำคัญแห่งหนึ่งในชุมชนบ้านนายม หลวงพ่พระนั่งเป็นพระพุทธรูปปูนปั้นปางมารวิชัย ลงรักปิดทอง หันพระพักตร์ไปทางทิศตะวันออก ขนาดหน้าตักกว้าง ๑.๕๐ เมตร โบสถ์วัดพระนอนสร้างอยู่บนร่องรอยซากฐานโบสถ์เดิมในปี พ.ศ.๒๕๑๔ และได้รับการบูรณปฏิสังขรณ์ใหม่แล้วเสร็จในปี พ.ศ. ๒๕๕๕ (พระอธิการรอง ปุณณนาโค, สัมภาษณ์) เนื่องจากว่าพระพุทธรูปหลวงพ่พระนั่งได้รับการบูรณปฏิสังขรณ์หลายครั้ง อาจมีการซ่อมแซมจนทำให้ลักษณะทางพุทธศิลป์ถูกปรับเปลี่ยนจนเป็นลักษณะดังที่ปรากฏในปัจจุบัน จึงทำให้กำหนดอายุการสร้างได้ชัดเจน

พระพุทธรูปหลวงพ่พระนั่ง วัดพระนอน

๔. วัดสะอาด ตั้งอยู่ริมคลองวังชมภูทางฝั่งซ้ายทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของวัดพระนอน เดิมทีนั้นวัดสะอาดเคยเป็นวัดที่มีพระสงฆ์จำพรรษาอยู่ ต่อมาไม่มีพระสงฆ์เข้ามาจำพรรษาจึงถูกทิ้งร้าง (สุภาพร แผลงมา, สัมภาษณ์) ภายในวัดมีการพบซากฐานพระเจดีย์ก่อด้วยอิฐในผังสี่เหลี่ยม ขนาดประมาณ ๓ x ๓ เมตร และยังพบซากฐานโบสถ์เก่ารวมถึงมีการพบบ่อน้ำโบราณในบริเวณวัดด้วย

ซากฐานพระเจดีย์ก่อด้วยอิฐภายในวัด
สะอาด

ซากฐานโบสถ์เก่าภายในวัดสะอาด

ซากกุฏิเก่าภายในวัดสะอาด

๕. วัดเสาชงทอง ตั้งอยู่ริมคลองวังชมพูทางฝั่งขวาทางทิศตะวันตกของชุมชนบ้านนายม แต่เดิมชาวบ้านเรียกชื่อวัดว่า “วัดสะทง” (รัชนี้ มณีพันธ์, สัมภาษณ์) ปัจจุบันไม่พบร่องรอยโบราณสถานแล้ว เนื่องจากรอมีการสร้างอาคารครอบทับไว้

โบสถ์เก่าวัดเสาชงทอง ซึ่งชาวบ้านเล่าว่าสร้างครอบทับซากอาคารโบราณ

๖. วัดสะทั้น เป็นวัดร้างตั้งอยู่ริมคลองวังชมพูทางฝั่งขวาทางทิศตะวันตกของชุมชนบ้านนายม ตั้งอยู่ในบริเวณวัดเสาชงทองในปัจจุบัน ชาวบ้านเข้าใจว่าเป็นวัดคู่แฝดกับวัดเสาชงทอง ดังที่มีการเรียกชื่อ “วัดสะทง” และ “วัดสะทั้น” คู่กัน (สุภาพร แผลงมา, สัมภาษณ์) บริเวณวัดสะทั้นปรากฏเนินดินที่เป็นซากฐานอาคารก่อด้วยอิฐขนาดประมาณ ๖ x ๑๐ เมตร และยังมีซากฐานพระเจดีย์ก่อด้วยอิฐ

เนินดินที่มีซากอาคารและซากพระเจดีย์บริเวณวัดสะทั้น (ร้าง)

๗. **วัดใหม่** เป็นวัดร้างตั้งอยู่ริมคลองวังชมภูทางฝั่งขวา ปัจจุบันเป็นที่ตั้งของโรงเรียนบ้านนายมไม่ปรากฏร่องรอยโบราณสถานแล้ว มีเพียงต้นโพธิ์ขนาดใหญ่เป็นจุดสังเกต (พินิจ นพมาก, สัมภาษณ์)

ต้นโพธิ์บริเวณวัดใหม่ (ร้าง) ภายในโรงเรียนบ้านนายม

๘. **วัดหมอน** เป็นวัดร้างตั้งอยู่ริมคลองวังชมภูทางฝั่งขวา ปัจจุบันเป็นที่ตั้งของโรงเรียนบ้านนายม ตรงข้ามกับวัดพระนอน ไม่ปรากฏร่องรอยโบราณสถาน (อบเชย ยินดี, สัมภาษณ์)

๙. **วัดกล้วย** เป็นวัดร้างตั้งอยู่ริมคลองวังชมภูทางฝั่งซ้าย เดิมมีซากพระเจดีย์ก่อด้วยอิฐ ต่อมาถูกปรับพื้นที่จนทำให้ไม่เหลือร่องรอยโบราณสถาน (อบเชย ยินดี, สัมภาษณ์) ปัจจุบันเป็นที่ตั้งตลาดโพธิ์เย็น ซึ่งเป็นตลาดจำหน่ายสินค้าและอาคารในช่วงเย็นของชุมชนบ้านนายม

บริเวณวัดกล้วย (ร้าง) ปัจจุบันเป็นที่ตั้งตลาดโพธิ์เย็น

๑๐. **วัดสวนจินดา** เป็นวัดร้างตั้งอยู่ริมคลองวังชมพูทางฝั่งขวา เป็นโบราณสถานที่อยู่ใกล้ปากคลองวังชมพูมากที่สุด เดิมมีซากอาคารก่อด้วยอิฐและต้นโพธิ์ขนาดใหญ่ ต่อมาถูกปรับพื้นที่จนทำให้ไม่เหลือร่องรอยโบราณสถาน (ปูน มามี, สัมภาษณ์) ปัจจุบันเป็นที่ตั้งบ้านเรือนของชาวบ้าน แต่ยังมีบ่อน้ำโบราณเหลือเป็นสัญลักษณ์อยู่

บ่อน้ำโบราณซึ่งยังเหลือเป็นสัญลักษณ์ของวัดสวนจินดา (ร้าง)

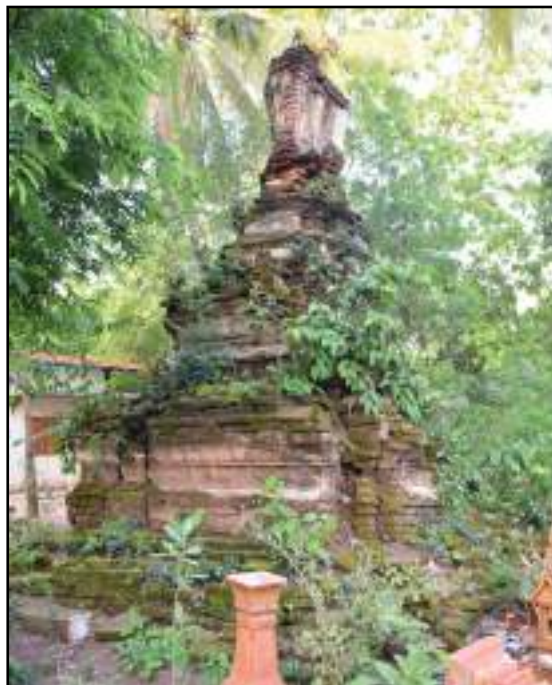
นอกจากนี้ ทางทิศตะวันออกทางฝั่งซ้ายของแม่น้ำป่าสักตรงข้ามกับชุมชนโบราณบ้านนายมยังมีภูเขาหินปูนลูกย่อมๆ บนเขามีถ้ำหินปูนชาวบ้านเรียกว่า “ถ้ำน้ำบึง” ถ้ำน้ำบึงมีชื่อเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า “ถ้ำนายม” เป็นถ้ำศักดิ์สิทธิ์ แต่เดิมภายในถ้ำมีพระพุทธรูปเงินขนาดเล็กและพระพุทธรูปไม้อยู่จำนวนมาก ปัจจุบันสูญหายเกือบหมดแล้ว ถ้ำน้ำบึงคงเป็นถ้ำศักดิ์สิทธิ์ที่คนในชุมชนโบราณบ้านนายมให้ความนับถือมาก่อน ดังมีการพบพระพุทธรูปโบราณจำนวนมากภายในถ้ำมาก่อน พระอาจารย์ชอบ ฐานสโม วัดป่าสัมมานุสรณ์ จังหวัดเลย ซึ่งเป็นพระกรรมฐานศิษย์พระอาจารย์มั่น ภูริทตฺโต ก็เคยมาพักจำพรรษาที่ถ้ำแห่งนี้ ด้วยเป็นสถานที่เหมาะแก่การเจริญภาวนาและยังเป็นที่อยู่ของเหล่าเทวดา (สุริพันธ์ มณีวัต, คุณหญิง, ๒๕๕๙ : ๑๒๘-๑๓๒) ซึ่งเกี่ยวข้องกับความเป็นถ้ำศักดิ์สิทธิ์ของท้องถิ่นอีกด้วย

ถ้ำน้ำบึง ถ้ำศักดิ์สิทธิ์ริมแม่น้ำป่าสักในเขตชุมชนโบราณบ้านนายม

การพบร่องรอยโบราณสถานสมัยอยุธยาตอนปลายกระจายอยู่โดยรอบชุมชนโบราณบ้านนายมในปัจจุบัน ได้สะท้อนให้เห็นว่าอย่างน้อยในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๒๓ ชุมชนโบราณบ้านนายมได้เกิดการขยายตัวเป็นอย่างมาก น่าจะมีผู้คนจำนวนมากเข้ามาตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนเพื่อทำการค้าขายและประกอบอาชีพอื่นๆ การก่อสร้างโบสถ์ วิหารและพระเจดีย์ซึ่งจะต้องใช้เงินเป็นจำนวนมากในการสร้างที่เกิดขึ้นจำนวนมากในช่วงเวลาดังกล่าว ยังสะท้อนให้เห็นว่าชุมชนโบราณบ้านนายมในช่วงเวลานี้มีความเจริญรุ่งเรืองเป็นอย่างมาก น่าจะมีผู้คนเข้าทำการค้าและสัญจรไปมาอย่างคึกคัก

การขยายตัวของชุมชนโบราณบ้านนายมและการขยายตัวทางการค้าในบริเวณนี้ ยังส่งผลให้เกิดชุมชนโบราณระดับหมู่บ้านกระจายอยู่ตามเส้นทางคมนาคมโบราณที่เชื่อมจากชุมชนโบราณบ้านนายมไปยังเมืองเพชรบูรณ์ ดังมีการพบร่องรอยโบราณสถานศิลปะอยุธยาตอนปลายหลายแห่งอยู่ระหว่างเส้นทางจากบ้านนายมไปยังเมืองเพชรบูรณ์ เช่น โบราณสถานวัดทุ่งเรไร โบราณสถานวัดโน และโบราณสถานวัดศิลาดอกไม้ ในเขตตำบลซอนไพร อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ เป็นต้น

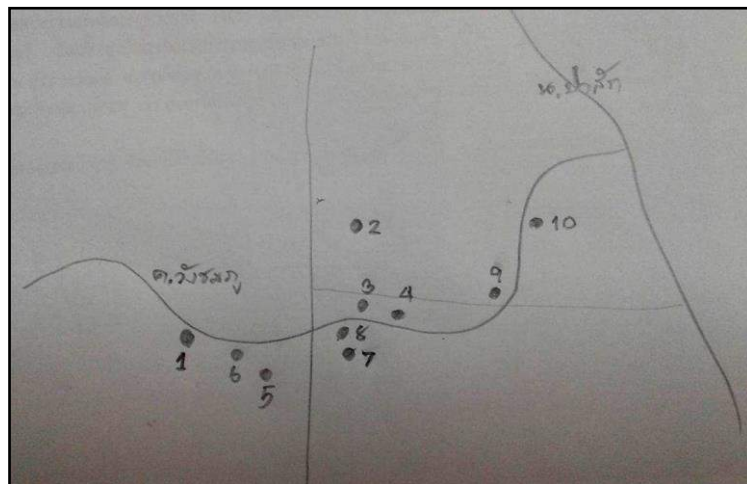

ซากพระเจดีย์บริเวณโบราณสถานวัดโน (ร้าง) ในเขตตำบลซอนไพร

ในขณะเดียวกันก็มีการพบร่องรอยโบราณสถานศิลปะอยุธยาตอนปลายหลายแห่งอยู่ตามเส้นทางจากบ้านนายมไปยังช่องเขาร้างซึ่งเป็นทางเชื่อมไปยังเมืองพิจิตรและบ้านเมืองในลุ่มแม่น้ำน่าน เช่น โบราณสถานวัดช้างเผือก และโบราณสถานวัดศิลาโฌ ตำบลวังชมภู อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ เป็นต้น การพบร่องรอยโบราณสถานเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงการมีอยู่ของชุมชนขนาดเล็กระดับหมู่บ้านตามเส้นทางคมนาคมจากชุมชนโบราณบ้านนายมไปยังเมืองใหญ่หรือแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่สามารถนำมาแปรรูปให้เป็นสินค้าเพื่อส่งลงไปขายยังกรุงศรีอยุธยาได้

ซากฐานพระเจดีย์โบราณวัดศิลาโฌ ในเขตตำบลวังชมภู

แผนที่แสดงตำแหน่งที่ตั้งวัดโบราณในเขตบ้านนายมทั้ง ๑๐ วัด

ที่มาข้อมูล: อีรวัฒน์ แสนคำ. (๒๕๖๓). บ้านนายม
พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของชุมชนโบราณแห่งลุ่มแม่น้ำป่าสัก เมืองเพชรบูรณ์. เพชรบูรณ์

ประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ ชุมชนบ้านนายม ตำบลนายม อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์

ชุมชนบ้านนายม เป็นชุมชนเก่าแก่ ที่มีประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ เป็นแนวปฏิบัติที่ยึดถือกันมาในสังคม โดยคนรุ่นหลังเรียนรู้จากคนรุ่นก่อนแล้วยึดถือปฏิบัติต่อ ๆ กันเรื่อยมา อาจมีการปรับปรุงแก้ไขบ้างตามสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์และสภาพแวดล้อมทางสังคม แต่การเปลี่ยนแปลงก็เป็นไปอย่างช้า ๆ เฉกเช่น

ประเพณีเนื่องในเทศกาล หรือวันสำคัญทางพุทธศาสนา ได้แก่

๑. ประเพณีก่อเจดีย์ทรายกลบธาตุ

ภาพ เจดีย์ทราย

ที่มา: <https://shorturl.asia/DHUSq>

ประเพณีก่อพระเจดีย์ทรายกลบธาตุ ของชาวบ้านนายม ตำบลนายม อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ จัดขึ้นในช่วงเทศกาลตรุษไทย ตรงกับวันแรม ๑๔ ค่ำ เดือน ๔ ของทุกปี โดยใช้วัดเกาะแก้ว เป็นสถานที่จัดกิจกรรม เป็นการส่งเสริมให้เกิดการสืบสาน ถ่ายทอด และยังเป็น การสร้างความรักความสามัคคีให้เกิดขึ้นในชุมชน และสังคมด้วย ซึ่งพิธีก่อเจดีย์ทรายกลบธาตุของชาวบ้านนายมนั้นจะเหมือนกับกับโชนในเมืองเพชรบูรณ์ แต่จะแตกต่างไปจากการก่อพระเจดีย์ทรายธรรมดาของที่อื่น ๆ ทั่วไปที่มีรากฐานความ

เป็นมาจากการเป็นพิธีเพียงแค่นำทรายเข้าวัด เพื่อชดเชยดินทรายในวัดที่ผู้คนได้นำดินทำออกมาจากวัด แต่ประเพณีก่อเจดีย์ทรายกลบธาตุของชาวเพชรบูรณ์นั้นเป็นพิธีกรรมที่เพิ่มเติมการผูกโยงกับญาติพี่น้องบรรพบุรุษที่ได้ล่วงลับ

โดยพิธีจะเริ่มต้นก่อนถึงวันงาน ๑ วัน จะมีการตีฆ้องร้องป่าวไปตามบ้านเรือนเพื่อประกาศให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมงาน เมื่อถึงกำหนดงาน ชาวบ้านจะนำธาตุหรืออัฐิของญาติพี่น้อง บรรพบุรุษที่เสียชีวิตภายในระยะเวลา ๓ ปีมาทำพิธีกลบธาตุ โดยบรรดาญาติพี่น้องจะนำธาตุหรืออัฐิตั้งกล่าวไปล้างทำความสะอาด และใช้น้ำอบ น้ำหอม มาประพรมให้สะอาด จากนั้นวันรุ่งขึ้น จะนำธาตุพร้อมกับทรายไปก่อเจดีย์ทรายกลบธาตุ โดยแต่เดิมนั้น อัฐิจะถูกนำไปใส่ในหม้อใบเล็ก แล้วนำทรายมาก่อกลบหม้ออัฐิจนมิด แล้วตกแต่งเป็นรูปเจดีย์ แต่ในปัจจุบัน ได้เปลี่ยนเป็นนำอัฐิเก็บใส่โกศและวางไว้ข้างเจดีย์ทรายแทน หลังจากนั้นชาวบ้านจะนำโกศบรรพบุรุษวางไว้ข้างเจดีย์ เปิดฝาพร้อมจุดธูปหนึ่งดอก ปักลงไปในโกศบรรพบุรุษ เพื่อให้ดวงวิญญาณได้รับทราบและอนุโมทนาบุญกุศลที่ได้ทำบุญให้ หลังจากที่ได้ก่อเจดีย์ทรายกลบธาตุเสร็จสิ้น พระภิกษุสงฆ์

ทำพิธีสวดบังสุกุลและเจริญพระพุทธมนต์เย็น เช้าวันรุ่งขึ้น ชาวบ้านจะมาร่วมทำบุญตักบาตรที่วัด ซึ่งในอดีตงานประเพณีดังกล่าว ถือเป็นช่วงหยุดการทำงานของชาวบ้าน เนื่องจากเป็นช่วงเสร็จสิ้นการทำนา อย่างเข้าสู่ฤดูร้อน ชาวบ้านจะอยู่กรรม ๓ วัน คือ ทุกคนจะหยุดทำงานทุกอย่างทั้งนอกบ้านและในบ้าน พร้อมกับรวมตัวเล่นการละเล่นต่าง ๆ ในวัด สร้างความสนุกสนานเป็นอย่างยิ่ง

ประเพณีก่อเจดีย์ทรายกลบธาตุ เป็นประเพณีที่ทรงคุณค่าทั้งทางด้านคติความเชื่อและภูมิปัญญา โดยชาวบ้านมีความเชื่อว่า มนุษย์ดำรงชีวิตอยู่ด้วยธาตุทั้ง ๔ คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ เมื่อมนุษย์หมดลมแล้ว ร่างกายจะถูกนำไปเผาด้วยไฟ คงเหลือแต่อัฐิเท่านั้น ฉะนั้น ในช่วงแรกของการเสียชีวิตไป จึงต้องสร้างสมดุโดยการนำอัฐิมาสัมผัสกับธาตุทั้ง ๔ เป็นระยะเวลาหนึ่งก่อน โดยธาตุลมคือ การเปิดให้สัมผัสกับอากาศ ธาตุน้ำ คือ การประพรมน้ำอบ น้ำหอม ธาตุไฟคือ รูปเทียนที่นำมากราบไหว้ และธาตุดินคือ กองทรายที่นำมากลบนั่นเอง จึงกลายเป็นสัญลักษณ์แห่งการรำลึกถึงคุณงามความดี ความผูกพันต่อบรรพบุรุษและความกตัญญู

ภาพ เจดีย์ทราย

ที่มา: <https://shorturl.asia/DHUSq>

กตเวทีต่อบุพการีผู้ล่วงลับไปแล้ว นอกจากนั้น การที่แต่ละคนได้มาสัมผัสกับกระดูกหรือธาตุของญาติพี่น้องที่เคยใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันมาก่อน ยังเป็นการสื่อคติสอนใจถึงความไม่เที่ยงของสังขาร เพื่อให้ผู้มีชีวิตอยู่ได้ตระหนักถึงความไม่เที่ยงของชีวิต และควรดำรงตนอยู่ด้วยการมีสติและไม่ประมาทอีกด้วย ภูมิปัญญาที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่แฝงอยู่ในประเพณีนี้คือการรวมตัวกันของญาติพี่น้องของผู้ตายไม่ว่าจะอยู่แห่งหนตำบลใด ก็จะต้องกลับมารวมตัวกันทั้งหมด เพื่อประกอบพิธีกลบธาตุร่วมกันอย่างอบอุ่น อีกทั้งยังมีการแบ่งงานกันทำในครอบครัวตามความถนัดของแต่ละคน อันเป็นประเพณีที่สร้างปฏิสัมพันธ์ในครอบครัวก่อให้เกิดความร่วมมือ ความรักความสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันในครอบครัว ทรายแต่ละเม็ดที่ก่อรวมกันเป็นเจดีย์ในประเพณีก่อเจดีย์ทรายกลบธาตุ จึงเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงความกตัญญูกตเวทีและผูกพันโยงใยในครอบครัวและเครือญาติอันเป็นอัตลักษณ์ประการหนึ่งของคนเพชรบูรณ์ โดยปรากฏออกมาเป็นรูปธรรม คือ เจดีย์ทราย นั่นเอง

๒. ประเพณีตรุษสงกรานต์ หรือวันสงกรานต์

ในช่วงเดือนเมษายน ประเทศไทยจะมีวันสำคัญมากวันหนึ่ง นั่นก็คือ วันสงกรานต์ หรือที่เราเรียกกันว่า วันปีใหม่ไทย ซึ่งถือเอาวันที่ ๑๓ เมษายนของทุกปี เป็นวันที่มีความสำคัญทั้งในเรื่องของประเพณีและวัฒนธรรม ซึ่งยึดถือปฏิบัติสืบเนื่องกันมาแต่โบราณ ซึ่งในวันสงกรานต์ นอกจากจะมีการเล่นน้ำสงกรานต์กันแล้วนั้น ยังเป็นอีกหนึ่งวันที่หลายคนนิยมไปทำบุญไหว้พระ เพราะเชื่อว่าจะเป็นสิริมงคลแก่ตนเองและครอบครัว

ภาพ รดน้ำดำหัวผู้ใหญ่

ที่มา: องค์การบริหารส่วนตำบลนายม

ภาพ สรงน้ำพระพุทธรูป

ที่มา: องค์การบริหารส่วนตำบลนายม

ชุมชนบ้านนายม เป็นอีกหนึ่งชุมชนที่มีการจัดประเพณีสงกรานต์มาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน แต่กิจกรรมบางอย่างอาจมีเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย โดยอดีตการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับประเพณีสงกรานต์จะดำเนินกิจกรรมภายในวัดของแต่ละหมู่บ้านภายในชุมชน ซึ่งช่วงเช้าจะมีกิจกรรมทำบุญตักบาตร หลังจากนั้นจะมีพิธีรดน้ำดำหัวขอพรผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชน และช่วงบ่ายถึงช่วงเย็นจะมีกิจกรรมการเล่นต่าง ๆ ของชาวบ้าน เช่น การเล่นแม่ศรี การเล่นก้อยสตาจ์แดง การเล่นก้อยล้อ การเล่นโยนหัวโยนก้อย การเล่นทอยโซ่ การเล่นสบ้า และการเล่นร่ำวงย้อนยุค แต่ปัจจุบัน

การจัดกิจกรรมประเพณีสงกรานต์ย้ายมาจัดที่องค์การบริหารส่วนตำบลนายม กิจกรรมภายในงานยังคงหลงเหลือแค่การรดน้ำดำหัวผู้เฒ่าผู้แก่เท่านั้น

๓. ประเพณีเข้าพรรษา

วันเข้าพรรษา เป็นวันที่พระสงฆ์เถรวาทอธิษฐานว่าจะพักประจำอยู่ ณ ที่ใดที่หนึ่ง ตลอดระยะเวลาฤดูฝนที่มีกำหนดเป็นระยะเวลา ๓ เดือน ตามที่พระธรรมวินัยบัญญัติไว้ โดยไม่ไปค้างแรมที่อื่น หรือที่เรียกติดปากกันโดยทั่วไปว่า "จำพรรษา" โดย วันเข้าพรรษาจะตรงกับวัน แรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ หรือถ้าปีใดมีเดือน ๘ สองครั้ง ก็เลื่อนมาเป็นวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ หลัง กิจกรรมที่

สำคัญของประเพณีเข้าพรรษา คือ "ประเพณีแห่เทียนเข้าพรรษา" เพราะในระยะเข้าพรรษา พระภิกษุจะต้องมีการสวดมนต์ทำวัตรทุกเช้า - เย็น และในการนี้จะต้องมีรูป - เทียนจุดบูชาด้วย พุทธศาสนิกชนทั้งหลายจึงพร้อมใจกันแห่เทียนเข้าวัดสำหรับให้พระภิกษุจุดเป็นการกุศลทานอย่างหนึ่ง เพราะเชื่อกันว่าในการให้ทานด้วยแสงสว่างจะมีอานิสงส์เพิ่มพูนปัญญา หูตาสว่างไสว

ชุมชนบ้านนายมจึงมีการจัดประเพณีเข้าพรรษาต่อเนื่องยาวนานจากอดีตจนถึงปัจจุบัน แต่เนื่องด้วยบทบาทของหน่วยงานภาครัฐเข้ามาเกี่ยวข้องการดำเนินกิจกรรมจึงปรับเปลี่ยนไปตามยุคสมัย จากอดีตการจัดกิจกรรมประเพณีเข้าพรรษาจะดำเนินการโดยชุมชน มีการแห่เทียนเข้าพรรษา โดยแต่ละหมู่บ้านจะมีการประดับตกแต่งรถแห่เทียน และจะมีการคัดเลือกสาวงามแต่งตัวเป็นนางเทียนนั่งประจำรถแห่รอบหมู่บ้านและนำเทียนนั้นไปถวายที่วัดสำคัญของหมู่บ้านนั้น ๆ นอกจากกิจกรรมแห่เทียนแล้วยังมีการทอดผ้าป่าเพื่อหาเงินเข้ามาทำนุบำรุงวัด ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวยังคงยึดถือปฏิบัติมาจนถึงปัจจุบัน แตกต่างกันไปตรงที่ปัจจุบันองค์การบริหารส่วนตำบลนายมเข้ามาสนับสนุนงบประมาณและช่วยดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ และยังมีการจัดการแข่งขันฟุตบอลให้กับเยาวชน เพื่อสร้างความสามัคคีให้กับคนในชุมชน

ภาพ ชาวบ้านนายมร่วมกันทำบุญ

ที่มา: <https://shorturl.asia/XyIPv>

๔. ประเพณีออกพรรษา

วันออกพรรษา หรือ วันปวารณา เป็นวันสำคัญของพุทธศาสนา พระสงฆ์จะได้นำความรู้จากหลักธรรมและประสบการณ์ที่ได้รับระหว่างพรรษาไปเผยแผ่แก่ประชาชน ซึ่งในวันออกพรรษาพระสงฆ์ได้ทำปวารณา เปิดโอกาสให้เพื่อนพระภิกษุว่ากล่าวตักเตือนเรื่องความประพฤติของตนเพื่อให้เกิดความบริสุทธิ์ ความเคารพนับถือและความสามัคคีกัน ทำให้พุทธศาสนิกชนได้นำแบบอย่างไปทำปวารณาเปิดโอกาสให้ผู้อื่นว่ากล่าว ตักเตือนตนเองเพื่อประโยชน์ต่อการพัฒนาตนและสร้างสรรค์สังคมต่อไป

ภาพ ชาวบ้านนายมร่วมกันจัดสถานที่ตักบาตรเทโว

ที่มา: <https://shorturl.asia/qvEMJ>

กิจกรรมที่ชาวบ้านนายมยึดถือปฏิบัติในวันออกพรรษาชาวบ้านจะมีการตักบาตรเทโว เป็นการตักบาตรข้าวสารอาหารแห้ง ณ วัดเสาชิงช้า ตำบลนายม ซึ่งก่อนถึงวันงานชาวบ้านจะมาช่วยกันจัดสถานที่สำหรับตักบาตร โดยมีการนำทางมะพร้าวมาทำเป็นซุ้มประตูทางเข้าและทางออก สองฝั่งจะชิงด้วยเชือก เว้นระยะตรงกลางเป็นทางเดินสำหรับขบวนบิณฑบาต

เช้าวันรุ่งขึ้นซึ่งเป็นวันออกพรรษา ช่วงเช้าจะมีการทำบุญ เลี้ยงพระบนศาลาวัดเสาชิงช้า หลังจากนั้นจะมีการตักบาตรข้าวสารอาหารแห้ง ซึ่งในอดีตจะดำเนินการตักบาตร ๒ รอบ รอบแรกจะเป็นการตักบาตรอาหารแห้ง และรอบสองจะเป็นการตักบาตรข้าวสาร แต่ปัจจุบันจะรวมการตักบาตรข้าวสารอาหารแห้งตักเพียงรอบเดียว โดยขบวนแห่จะประกอบด้วย พระอินทร์ (ชาวบ้านผู้ชายแต่งชุดสีเขียวเดินถือบาตรให้ชาวบ้านใส่ปัจจัย) พระพรหม (ชาวบ้านผู้ชายแต่งชุดสีขาวเดินถือบาตรให้ชาวบ้านใส่ปัจจัย) เทวดา (ชาวบ้านผู้ชายแต่งชุดสีขาวเดินถือบาตรให้ชาวบ้านใส่ปัจจัย) นางฟ้า (เด็กน้อยผู้หญิงใส่ชุดสีขาวเดินโปรยข้าวตอกดอกไม้) ขบวนรถพระประจำวันเกิด จะมีบาตรให้ชาวบ้านใส่ปัจจัย และสุดท้ายจะเป็นขบวนพระสงฆ์จากวัดต่าง ๆ ในพื้นที่ตำบลนายมเดินถือบาตรให้ชาวบ้านใส่ข้าวสารอาหารแห้ง เป็นการเสร็จสิ้นประเพณีตักบาตรเทโว

ภาพ ชาวบ้านนายมร่วมกันตักบาตรเทโว

ที่มา: <https://shorturl.asia/LGUoz>

๕. ประเพณีสารทไทย

ภาพ ชาวบ้านนายน่วมร่วมกันตักบาตรขนมกระยาสารท

ที่มา: <https://shorturl.asia/hZ6f9>

ประเพณีสารท เดือนสิบ เป็นประเพณีสำคัญที่จัดขึ้นเพื่อทำบุญอุทิศให้แก่บรรพบุรุษผู้ล่วงลับไปแล้ว ตรงกับวันสิ้นเดือน ๑๐ หรือ แรม ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๐ ซึ่งวันสารทตามความเชื่อคนไทยถือเป็นวันที่ญาติที่ล่วงลับไปแล้วจะมีโอกาสได้กลับมารับส่วนบุญจากญาติพี่น้องที่ยังมีชีวิตอยู่ ดังนั้น จึงมีการทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้ญาติในวันนี้และเชื่อว่า หากทำบุญในวันนี้ไปให้ญาติแล้วญาติจะได้รับส่วนบุญได้เต็มที่และมีโอกาสหมดหนี้กรรม และได้ไปเกิดหรือมีความสุข

ในวันสารทไทยชาวบ้านนายน่วมจะนิยมทำขนมกระยาสารทและนำไปทำบุญตักบาตรเข้าที่วัดใกล้บ้านภายในชุมชน เพื่อทำบุญอุทิศแก่บรรพบุรุษผู้ล่วงลับ

๖. ประเพณีลอยกระทง

ประเพณีลอยกระทง เป็นวันสำคัญวันหนึ่งของชาวไทย ตรงกับวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒ ตามปฏิทินจันทรคติ กำหนดขึ้นเพื่อเป็นการสะเดาะเคราะห์และขอขมาต่อพระแม่คงคา

ชุมชนบ้านนายน่วม เป็นอีกหนึ่งชุมชนที่ยังคงยึดถือปฏิบัติประเพณีลอยกระทงมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน แต่การดำเนินกิจกรรมได้มีการเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย โดยอดีตการจัดประเพณีลอยกระทงจะดำเนินกิจกรรมที่วัดพระนอน แต่ปัจจุบันได้มีการเปลี่ยนพื้นที่ดำเนินการมาจัดกิจกรรมที่องค์การบริหารส่วนตำบลนายน่วม ซึ่งกิจกรรมภายในงานยังคงมีความคล้ายกันคือ มีการจัดพื้นที่ให้ชาวบ้านมาร่วมกันลอยกระทง มีเวทีประกวดนางนพมาศ เปิดให้ชาวบ้านทำกระทงมาวางจำหน่าย และมีการเล่นรำวงชาวบ้านเพื่อสร้างความสามัคคีให้กับคนในชุมชน

ภาพ การประกวดนางนพมาศ

ที่มา: <https://shorturl.asia/ylgxv>

พิธีกรรมความเชื่อของชุมชนบ้านนายม

บ้านนายม เป็นชุมชนเก่าแก่โบราณมาพร้อมๆ กับตัวเมืองเพชรบูรณ์ พร้อมกันนี้ยังเป็นชุมชนที่ให้ความสำคัญความเชื่อที่เกี่ยวกับ ผี อย่างเหนียวแน่น ทั้งนี้ทั้งผีที่ร้ายและผีที่ดี ดังตัวอย่างของผีที่ร้าย เช่น ปอบ กระสือ ซึ่งชาวบ้านกลัวและหาทางกำจัด ส่วนผีอีกประเภทคือผีที่ตื้นชาวบ้านให้ความเคารพนับถือ กราบไหวบูชา เช่น ผีปู่ตา เจ้าพ่อ เจ้าแม่ ศาลกลางบ้าน หรือผีบ้านผีเรือน ที่มีความเชื่อว่าคอยปกป้องให้ความคุ้มครองคนในชุมชนนั้นๆ เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ อันเป็นผลให้เกิดพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับผีเกิดเป็นพิธีกรรมต่าง ๆ ได้แก่

๑. พิธีกรรมเลี้ยงผีเฒ่าบ้าย

พิธีกรรมเลี้ยงผีเฒ่าบ้าย โดยกำหนดจัดพิธีกรรมในวันขึ้น ๖ ค่ำ เดือน ๖ เป็นประจำของทุกปี ศาลเฒ่าบ้าย ตั้งอยู่ ณ บ้านหนองผักบุ้ง หมู่ที่ ๑ ตำบลนายม อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ ซึ่งชาวบ้านถือว่าเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ของชุมชน โดยเชื่อกันว่าบริเวณนั้นเป็นที่อยู่อาศัยของผีเฒ่าบ้าย ซึ่งเป็นดวงวิญญาณของบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว ชาวบ้านจึงสร้างศาลไว้ให้โดยที่ภายในศาลดังกล่าวจะมีข้าวของเครื่องใช้ต่าง ๆ ไว้สำหรับใช้ในการประกอบพิธีกรรมในวันเลี้ยงปี และชาวบ้านให้ความสำคัญกับศาลดังกล่าวนี้เป็นอย่างมากถือว่าเป็นเขตพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ ผู้ใดจะรุกร้าหรือตัดต้นไม้แสดงวาทาหยาบคาย ไม่ได้โดยเด็ดขาดเวลาใครเดินทางไปไหนมาไหนผ่านมายังบริเวณศาลจะต้องยกมือขึ้นไหว้บอกกล่าวเฒ่าบ้ายทุกครั้ง

ความเชื่อเรื่องผีเฒ่าบ้าย

ชาวบ้านนายมมีความเชื่อเรื่องผีเฒ่าบ้ายมานานแล้วถือว่าเป็นวิญญาณของบรรพบุรุษผู้ก่อตั้งหมู่บ้าน ความเชื่อดังกล่าวได้ยังสืกลงไปจิตสำนึกของลูกหลานในหมู่บ้าน และถือปฏิบัติติดต่อกันอย่างเคร่งครัดตลอดมา ผีเฒ่าบ้ายเป็นผู้รักษาหมู่บ้านให้ชาวบ้านอยู่เย็นเป็นสุข อีกทั้งยังมีการบนบานหรือขอพรในกรณีต่างๆ ของคนในหมู่บ้าน ซึ่งชาวบ้านที่มาบนบานจะมีตั้งแต่เด็กนักเรียนจนถึงผู้สูงอายุทุกเพศทุกวัย การบนบานจะมีหลายอย่างเช่น การขอพรให้ตนเองประสบความสำเร็จในด้านการเรียน ค้าขาย หรือในการเดินทาง โดยหากสิ่งที่ตนเองบนบานนั้นประสบความสำเร็จ ก็จะมีการแก้บนตามที่ได้กล่าวไว้ เช่น การบนบานด้วยหัวหมู เป็ด ไก่ น้ำแดงหรือเหล้า หากเป็นเรื่องใหญ่ก็อาจจะถึงขึ้นมีการแสดงมโหรีสรรพ เช่น ดนตรี หรือภาพยนตร์ เลยทีเดียวนอกจากนี้ในทุกๆ เดือน ๖ (พฤษภาคม) จะมีการเลี้ยงผีเฒ่าบ้ายเป็นประจำทุกปี โดยพิธีกรรมทั้งหมด ตั้งแต่การบนบานหรือการเซ่นไหว้ต่างๆ ต้องผ่าน ร่างทรง ซึ่งเป็นผู้ติดต่อทางจิตกับผีเฒ่าบ้าย

พิธีเลี้ยงเฒ่าบ้าย

ก่อนวันงาน ๑ วัน นั้น ผู้ใหญ่บ้านจะประกาศเสียงตามสายแจ้งข่าวให้ชาวบ้านรับรู้เรื่องการเลี้ยงเฒ่าบ้าย และจะมีทางทีมงานผู้นำชุมชน จะพากันออกเดินทางเรียโรปึงจัยจากชาวบ้านเพื่อนำเงินดังกล่าวไปซื้อข้าวของเครื่องเซ่นไหว้ที่จะมาใช้ในพิธีให้ครบตามแบบที่เคยปฏิบัติกันมาตั้งแต่ครั้งพ่อแม่ปู่ย่าตายาย ส่วนชาวบ้านคนไหนที่จะนำเครื่องเซ่นไหว้ไปร่วมพิธีเองก็จะนำไปในวันงานได้เลย และก่อนวันงาน ๑ วัน ช่วงบ้ายกลุ่มผู้นำชุมชน และชาวบ้านจะพากันไปทำความสะอาดที่ศาลเฒ่าบ้าย จัดเตรียมโต๊ะเก้าอี้ไว้สำหรับให้ชาวบ้านที่มาร่วมพิธีได้นั่งกัน เมื่อถึงงานซึ่งตรงกับวันขึ้น ๖ ค่ำ เดือน ๖ ตั้งแต่เช้ามีด ชาวบ้านจะมารวมตัวกันที่ศาลเฒ่าบ้าย นำเครื่องเซ่นไหว้ต่าง ๆ มาจัดวางให้เรียบร้อย และจะมีชาวบ้านบางครอบครัวนำเครื่องเซ่นไหว้มาร่วมในพิธีอย่างไม่ว่าขาดสาย หลังจากจัดเครื่องเซ่นไหว้ และทุกอย่างพร้อมทุกอย่างเรียบร้อยแล้ว จึงเริ่มประกอบพิธีโดย ร่วงทรงจูดรูปเทียนบอกกล่าวครูบาอาจารย์ หลังจากนั้นจึงจูดรูปเทียนเชิญเฒ่าบ้ายมาประทับร่างทรง รับเครื่องเซ่นไหว้ เมื่อเฒ่าบ้ายเข้าประทับร่างทรง ก็จะลุกขึ้นแต่งตัว นั่งลงกินเหล้าสุบบุหรี กินเครื่องเซ่นไหว้ และลุกขึ้นร่ายรำตามเสียงฆ้องเสียงกลอง บ้างก็รำดาบ รำปี่น เมื่อร่ายรำจนพอใจก็จะนั่งลงแล้วหันมาพูดคุยกับชาวบ้านที่มาร่วมพิธีสอบถามสารทุกข์สุกดิบ รวมถึงสอบถามถึงฝนฟ้าอากาศรวมถึงเหตุเภทภัยที่อาจเกิดขึ้นกับหมู่บ้าน ก่อนที่เฒ่าบ้ายจะออกจากร่างทรงไปนั้นก็จะมีการรำคล้องช้างคล้องม้า และผูกข้อมือให้ชาวบ้านที่มาร่วมพิธี หลังเสร็จพิธีดังกล่าวชาวบ้านก็จะแบ่งข้าวปลาอาหารไปกินเพื่อเป็นสิริมงคล

๒. พิธีกรรมเลี้ยงผีโรง

ผีโรง หมายถึง ผีบ้านผีเรือนหรือผีบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว โดยที่ชาวบ้านให้การเคารพนับถือกัน เพราะเชื่อว่าจะคอยปกป้องรักษาคนในตระกูล คอยดูแลลูกหลานให้อยู่เย็นเป็นสุข เป็นพิธีกรรมบวงสรวงบูชาผีประจำตระกูลที่จะมีการประกอบพิธีกรรมเป็นประจำทุกปี หรือจะประกอบพิธีกรรมช่วงเวลาที่เกิดเหตุการณ์ที่ผิดปกติขึ้นในบ้าน ก็จะจัดพิธีกรรมเลี้ยงผีโรงขึ้น ได้แก่

๑. เป็นการแก้บน เช่น ลูกหลานหรือคนในบ้านหายไป หรือคนในบ้านป่วย เจ้าบ้านจะมีการบนบานศาลกล่าวต่อผี ถ้าผีช่วยได้สำเร็จ จะมีการเลี้ยงผีโรง

๒. เป็นการขอขมาผีที่ไม่ทราบต้นสายปลายเหตุ เช่น เมื่อเกิดกรณีร้ายแรงขึ้นในบ้าน มีคนเจ็บป่วยโดยไม่ทราบสาเหตุ ทำมาค้าขายไม่ขึ้น เกิดอุบัติเหตุรุนแรง เจ้าบ้านหรือหัวหน้าครอบครัวจะไปหาหมอดูจากนั้นหมอดูจะเสี่ยงทายว่าเหตุอาเพศนั้น ๆ เป็นเพราะผีทำ ก็ต้องกระทำพิธีขอขมาผี เพื่อให้ผียกโทษให้ (สุรินทร์ เรื่องโรจน์, ๒๕๖๗)

เครื่องเซ่นต่าง ๆ ได้แก่

- อาหารคาว ได้แก่ ไก่ต้ม หัวหมู เป็นต้น
- อาหารหวาน ได้แก่ ขนมต้มแดงต้มขาว เป็นต้น
- ผลไม้ ได้แก่ กล้วย มะพร้าว และผลไม้ตามฤดูกาลตามแต่จะหาได้
- เหล้า

- ดอกไม้รูปเทียน
- กรวยหมากพลู (โดยหมากพลู)

ขั้นตอนการประกอบพิธีเลี้ยงผีโรง

ขั้นตอนของการประกอบพิธีกรรมเลี้ยงผีโรงไม่มีอะไรซับซ้อน โดยก่อนหน้านั้นจะมีคนคอยตรวจตราเครื่องเซ่นไหว้ว่าครบถ้วนหรือไม่ เมื่อเตรียมอาหารคาวหวานเสร็จแล้ว เจ้าบ้านก็นำไปวางที่ศาลประจำตระกูล หรือหากตระกูลไหนไม่ตั้งศาลจะทำพิธีกลางบ้าน หลังจากนั้นร่างทรง หรือแม่เทียมจะจุดธูปเทียนกล่าวเชิญผีบรรพบุรุษตามลำดับความอาวุโสมารับเครื่องเซ่นไหว้ และมีการถามสารทุกข์สุกดิบ จนเมื่อธูปหมดหมดจึงไปไหว้ลา ขอศีลขอพรอีกทั้งให้ช่วยปกป้องครอบครัวของตนให้มีความสุขและนำเครื่องเซ่น ดังกล่าวไปแบ่งกันกินเป็นลูกศิษย์ หรือลูกช้าง ถือว่าเป็นยาและเป็นสิริมงคลแก่ลูกหลานครอบครัว

๓. พิธีกรรมจ้่าผีเรือน

จ้่า แปลว่า เซ่น บูชา จ้่าผีเรือน ถือเป็นพิธีกรรมบูชาผีบรรพบุรุษ หรือเทวดาประจำบ้าน จะมีการประกอบพิธีกรรมก็ต่อเมื่อจะมีกิจกรรมอะไรภายในบ้าน เช่น งานแต่ง งานบวช หรืองานมงคลอื่น ๆ หรือลูกหลานในบ้านไม่สบาย ลูกหลานจะไปสอบราชการ คือไม่ว่าจะทำอะไรทุกอย่างก็จะมีการจ้่าผีเรือน เป็นการบอกให้ผีเรือนช่วยในทุก ๆ เรื่อง เพื่อความสบายใจ โดยจะให้คนเฒ่าคนแก่ในบ้านประกอบพิธีจ้่าผีเรือน

เครื่องเซ่นต่าง ๆ ได้แก่

- กับข้าวที่ทำกินภายในบ้าน (ต้องตักไว้ก่อนคนในบ้านรับประทาน)
- ขนมต้มแดง ต้มขาว หรือขนมหวานอะไรก็ได้
- น้ำเปล่า ๑ แก้ว
- ข้าวสาร ๑ ถ้วย
- ธูป ๑ ดอก

ขั้นตอนการประกอบพิธีกรรมจ้่าผีเรือน

ผู้เฒ่าผู้แก่ภายในบ้าน จะจัดเตรียมเครื่องเซ่นไหว้ใส่พานพานหลังจากนั้นจะนำพาเครื่องเซ่นไหว้ไปจัดวางบริเวณกลางบ้าน หรือหากบ้านไหนมี ๒ ชั้น จะนำเครื่องเซ่นไหว้ไปประกอบพิธีกรรมชั้นบน พิธีกรรมเริ่มจากการจุดธูป ๑ ดอก หวานข้าวสาร บ่นปากบ่นคอ (บ่นปากบ่นคอ คือ การพูดบอกกล่าวผีบรรพบุรุษถึงสิ่งที่ต้องการ ไม่ว่าจะเป็นการ บ่นขอพรต่าง ๆ ให้ได้ดังสมปรารถนา หรือจะเป็นการบอกกล่าวหากจะมีการจัดกิจกรรมภายในบ้าน ให้การจัดกิจกรรมนั้น ๆ สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี เป็นต้น) เมื่อบอกกล่าวผีบรรพบุรุษเสร็จแล้วจะนำธูปปักไว้ที่ถ้วยข้าวสาร เมื่อธูปหมดถือว่าประกอบพิธีจ้่าผีเรือนเสร็จสิ้นจึงไปไหว้ลาเครื่องเซ่นไหว้และนำเครื่องเซ่น ดังกล่าวไปแบ่งกันกินเป็นลูกศิษย์ หรือลูกช้าง ถือว่าเป็นยาและเป็นสิริมงคลแก่ลูกหลานครอบครัว

ภาษาถิ่นบ้านนายม

ตำบลนายม อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์

ภาษาพื้นถิ่นเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่มีค่าอย่างยิ่ง เพราะไม่เพียงแต่สะท้อนถึงวิถีชีวิตและเอกลักษณ์เฉพาะตัวของชุมชนแต่ละแห่ง แต่ยังเป็นสื่อกลางที่บันทึกประวัติศาสตร์ ความเชื่อ และประเพณีที่สืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น ภาษาพื้นถิ่นไม่ได้เป็นเพียงแค่เครื่องมือในการสื่อสารในชีวิตประจำวัน แต่ยังเป็นกระจกที่สะท้อนให้เห็นถึงความคิดสร้างสรรค์และภูมิปัญญาของผู้คนในท้องถิ่น เมื่อเราพูดถึงภาษาพื้นถิ่น เรากำลังพูดถึงสมบัติล้ำค่าที่สามารถเชื่อมโยงผู้คนในสังคมเข้าด้วยกัน และเป็นที่มาของความภาคภูมิใจในถิ่นฐานบ้านเกิด

การศึกษาภาษาพื้นถิ่นเป็นการเปิดประตูสู่การเข้าใจวิถีชีวิตและจิตวิญญาณของชุมชนในมุมมองที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้น การขยายตัวของเมืองและการแพร่กระจายของภาษากลางทำให้ภาษาพื้นถิ่นหลายภาษาเริ่มสูญหายไป ซึ่งเป็นความสูญเสียทางวัฒนธรรมที่มีผลกระทบอย่างใหญ่หลวง การรักษาภาษาพื้นถิ่นไม่เพียงแต่เป็นการอนุรักษ์เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม แต่ยังเป็นการสร้าง ความเข้าใจและเคารพในความหลากหลายทางวัฒนธรรมในสังคม (Harrison, ๒๐๐๗)

ในการรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ เราจะสำรวจความงามและคุณค่าของภาษาพื้นถิ่นผ่านเรื่องราวต่าง ๆ ที่บอกเล่าถึงชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น ตั้งแต่เทศกาลพื้นบ้านที่เต็มไปด้วยสีสันและเสียงหัวเราะ ทุกคำพูดและทุกประโยคที่ถูกบันทึกในภาษาพื้นถิ่นล้วนมีความหมายและคุณค่า ซึ่งบอกเล่าถึงวิถีชีวิตและจิตวิญญาณของคนในท้องถิ่นอย่างแท้จริง

นอกจากนี้ ภาษาในชีวิตประจำวัน เช่น คำทักทาย การบอกทาง หรือแม้กระทั่งคำดำที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว ล้วนแสดงถึงความคิดสร้างสรรค์และภูมิปัญญาของคนในท้องถิ่น คำพูดที่เรียบง่ายแต่ทรงพลังเหล่านี้สะท้อนถึงวิถีชีวิตและความคิดของผู้คนในชุมชน ภาษาพื้นถิ่นยังมีบทบาทในการรักษาความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชน ทำให้เกิดความรู้สึกของความเป็นครอบครัวและความเป็นหนึ่งเดียวกัน (Fishman, ๑๙๙๑)

ในสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว การฟื้นฟูและส่งเสริมภาษาพื้นถิ่นจึงเป็นการสร้างความเชื่อมโยงระหว่างอดีตและปัจจุบัน และเป็นการสร้างมรดกทางวัฒนธรรมที่ยั่งยืนสำหรับคนรุ่นหลัง ภาษาพื้นถิ่นไม่เพียงแต่เป็นตัวแทนของอดีต แต่ยังเป็นส่วนหนึ่งของปัจจุบันและอนาคต การเรียนรู้และเข้าใจภาษาพื้นถิ่นเป็นการเปิดประตูสู่การเข้าใจโลกในมุมมองที่หลากหลาย และเป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนในทุกด้าน

บ้านนายม เป็นชุมชนเก่าแก่และมีขนาดใหญ่ตั้งอยู่ในบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำป่าสักในเขตตำบลนายม อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ ปรากฏหลักฐานประวัติศาสตร์ที่กล่าวถึงความมีอยู่ของชุมชนบ้านนายมมาตั้งแต่ช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ ๒๓ เป็นอย่างน้อย และมีโบราณสถานที่สามารถกำหนดอายุตั้งแต่ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๒ ลงมา กระจายอยู่หลายแห่งทั้งภายในที่ตั้งชุมชนและบริเวณใกล้เคียง ซึ่งมีความน่าสนใจเป็นอย่างมากในด้านพัฒนาการประวัติศาสตร์โบราณคดีและศิลปกรรมในท้องถิ่น

ในหลักฐานสมัยอยุธยาตอนปลายระบุว่ามียาบ้านนายมล่องเรือลงไปทำการค้าที่กรุงศรีอยุธยา ซึ่งแสดงให้เห็นว่าชุมชนโบราณบ้านนายมเป็นชุมชนขนาดใหญ่และมีความสำคัญทางการค้าในท้องถิ่นเมืองเพชรบูรณ์ไม่น้อย (ธีระวัฒน์ แสนคำ, ๒๕๖๓)

บ้านนาทม จังหวัดเพชรบูรณ์ เป็นหนึ่งในชุมชนที่มีภาษาถิ่นเฉพาะตัวซึ่งมีคุณค่าทางวัฒนธรรมอย่างสูง ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีประวัติศาสตร์ยาวนานและเต็มไปด้วยความหลากหลายทางชาติพันธุ์ คนในชุมชนนี้มีลักษณะการพูดภาษาถิ่นที่แตกต่างไปจากภาษาไทยมาตรฐานและภาษาถิ่นอื่น ๆ ในประเทศไทย มีสำเนียงและสำนวนที่เป็นเอกลักษณ์ ซึ่งสะท้อนถึงอัตลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชน ภาษาถิ่นบ้านนาทมมีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างจากภาษาถิ่นอื่น ๆ ในภูมิภาคเดียวกัน โดยมีการใช้คำศัพท์ สำนวน และสำเนียงที่เป็นเอกลักษณ์

นอกจากนี้ยังมีการผสมผสานคำศัพท์จากภาษาไทยมาตรฐาน ทำให้เกิดเป็นภาษาถิ่นที่มีลักษณะเฉพาะของตนเองการศึกษาภาษาถิ่นบ้านนาทม ยังพบว่า สำเนียงการพูดมีลักษณะที่แตกต่างจากภาษาถิ่นอื่น ๆ ในจังหวัดเพชรบูรณ์ โดยมีการเน้นเสียงในบางพยางค์และการออกเสียงที่เป็นเอกลักษณ์ เช่น ไปไหน เล้า คือ จะไปไหน, กินข้าวกัน คือ กินข้าวด้วยกัน การศึกษาลักษณะเหล่านี้ช่วยให้เราเข้าใจถึงความหลากหลายทางวัฒนธรรมและการเปลี่ยนแปลงของภาษาในชุมชนนี้ได้ดีขึ้นความสำคัญของการอนุรักษ์ภาษาถิ่นบ้านนาทมเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่า ซึ่งการอนุรักษ์ภาษาถิ่นนี้มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการรักษาอัตลักษณ์ของชุมชน การบันทึกและศึกษาเกี่ยวกับภาษาถิ่นบ้านนาทมไม่เพียงแต่ช่วยในการอนุรักษ์ภาษาเท่านั้น แต่ยังเป็นการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมให้กับคนรุ่นหลัง การศึกษาและบันทึกภาษาถิ่นบ้านนาทมสามารถทำได้หลายวิธี เช่น การสัมภาษณ์ผู้สูงอายุในชุมชน การบันทึกเสียง และการจัดทำพจนานุกรมภาษาถิ่น

จากการรวบรวมข้อมูลภาษาถิ่นบ้านนาทมในครั้งนี้ สามารถช่วยให้ผู้สนใจเรียนรู้และสัมผัสกับความงดงามและคุณค่าของภาษาพื้นถิ่นผ่านเรื่องราวและประสบการณ์ที่ถูกถ่ายทอดจากปากต่อปาก ผ่านกาลเวลา และผ่านหัวใจของคนในชุมชน การรักษาภาษาพื้นถิ่นไม่เพียงแต่เป็นการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม แต่ยังเป็นการสร้างการเชื่อมโยงและความเข้าใจระหว่างผู้คนในสังคม ให้เรามาร่วมกันอนุรักษ์และส่งเสริมภาษาพื้นถิ่นเพื่อสืบสานมรดกทางวัฒนธรรมที่ทรงคุณค่านี้ต่อไป ดังนี้

ตัวอย่างคำศัพท์ภาษานาทม

กก	โคน เช่น กักไม้, กักขา, กกเสา
กระต๋า	ตะกร้า
กระแตง	ตะแกง
กระปอง	กระป๋อง
กระโป่ง	แกนลอน
กลีบ	พลิก เช่น พลิกด้าน, กลีบ เช่น กลีบบ้าน
ก่วนกัน	ทะเลาะกัน
ก้อย	โยน, กลิ้ง, อาหารประเภทเนื้อสุกๆ ดิบๆ
ก๊ะ	วัดระยะโดยการประมาณ
กะซาก	ดิ่ง
กะบุง	กระบุง
กะโป๊ะ	กะลา
กางเกงลิง	กางเกงขั้วใน
เก็น	อย่าเกินไป

เกี่ย	ให้อาหาร เช่น เกี่ยข้าวแมว = ให้อาหารแมว
เกียก	รองเท้า
แก้	คำใช้เรียกคนที่คุยด้วย
แก้	มุ่ม
โก่ง	กล่อง
โก้ย	กล้วย
โก้ยมีอ่อง	กล้วยน้ำหว่า
โกโือก	แบ่งขนมจีนที่บีบสดเป็นก้อน ๆ
หน้มคก	ขนมครก
หน้มจิ้น	ขนมจีน
ขอด	หมดแล้ว เช่น ขอดหม้อขอดไห = หมดหม้อหมดไห
ขวาง	ปิ้งด้วยไฟอ่อน
ขึ้นหู	ฟังไม่เข้าใจ
ชี้ไค้	ชี้เสลด
ชี้เดียด	รังเกียจ
ชี้ปด	โกหก
ชี้ส้อ	ชี้โกง
ชี้สีก	น้ำเสีย
เข้ากลางวัน	ข้าวเที่ยง
เข้างาย	ข้าวเช้า
เข้าพรรษา	เข้าพรรษา
เข้าแลง	ข้าวเย็น
เข้าหลาม	ข้าวหลาม
เข้าเหนียว	ข้าวเหนียว
เซียม	ประหยัด
โซ๊ะ	ลอก, หลุด
โซ่ร้างรัง	ไข่ที่ฟักไม่เป็นตัว
ครกมอง	ครกตำข้าว
ครกมอง	ครกตำข้าวโบราณ
คะลำ	ข้อห้าม
คื้อ	เหมือน, เหมาะสม
คุน้ำ	ถึงน้ำ
แค้น	ติดคอ เช่น แค้นข้าว = ข้าวติดคอ
งมปลา	จับปลา
งวม	คว่ำไว้
เงาะ	ขึ้นไซ
แง้ม	เปิดนิดเดียว
จึก	ล้วง

จ่อย	ผอม
จ๊กกะเตียม	จ๊กจี้
จ๊กกะแล้ว	เอามาให้ด้วย
จำเจ้าที่	เลี้ยงเจ้าที่
จำฝีบ่านผีเรือน	เลี้ยงฝีบ่านผีเรือน
จิงเจียม	จิงเหลน
ชะม๊ก	สำลัก
ช่าย	พี่ช่าย
ชำมันชำมี	อะไรนักหนา
ชีสพ	ปาก
เซอะชะ	ชักช้า , รำไร
เซียง	ซ่อน-ซุก
เซียบ	กำลังจะกลับ
ณร	คำใช้แทนตัวของเด็กผู้ชาย
ดีชะเนาะ	เดชบุญ
ตักเบ็ด	ตกปลา
ต่อน	ขึ้น เช่น ต่อนหมู = ขึ้นหมู
ตะแก้ง	ตะแกรง
ตั่ง	มานั่งเตี้ยๆ
ตำ	ตา
ตาบ	ประรอยขาด เช่น ตาบทางเกง = ประรอยขาดทางเกง
ต่าย	ตาย, เสียชีวิต
ตำส้ม	ส้มตำ
ตั้น	ตกใจ
ตุ้มหู	ตุ้มหู
แต้ง	แตงกวา
แต้งไทย	แตงไทย
แต้งโม	แตงโม
โตะนัง	แก้อี้
ไต่	แผลเป็น
ถั่วเสวย	กระเจียวเขียว
ทรพี	ทัพพี
ถอดแห	หวานแห
ทอย	โยน
ทลาดลม	ลั่นทม
ทิด	คำเรียกผู้ชายที่ผ่านการบวชพระมาแล้ว
แท้	จริง
นั่งตะเป๊ะ	นั่งราบกับพื้น

นังสือ	หนังสือ
น่านาง	น้ำสะไ้
น้าม	น้ำ
โน้ม	คำใช้แทนตัวของเด็กผู้หญิง
บัก	พล่องไป เช่น น้ามบก = น้ำพล่องไป
บ่แม่น	ไม่ใช่
บ่ซำบาย	ไม่สบาย
บ่อนนอน	ที่นอน
บักต้อง	กระท้อน
บักพร้าว	มะพร้าว
บักม่วงขี้ไต	มะม่วงกระล่อน
บานใต้	ชุมชนทางทิศใต้ของหมู่บ้าน
บานเหนือ	ชุมชนทางทิศเหนือของหมู่บ้าน
บี้	หัก, แตก
บึงกือ	กึ่งกือ
บีดเดียว	แป็บเดียว
เบี่ย	วางยา
ไบ้อตุ๋	ไบแมงลัก
ไบ้อเลิศ	ไบซ่าพลู
ปาค้อ	ปลาช่อน
ปาร้า	ปลาร้า
ป้าหมอ	ปลาหมอ
ป่อง	ช่อง, ร่อง
ป้อม	กึ่งกำ
ปึกนา	ค่านา
ป่า	โค่น เช่น ป้มต้นไม้ = โค่นต้นไม้
ปานโน	เมื่อไหร่
ป็น	กลับด้าน, พลิก
เป็นท้องปู้รื้อน	ไม่สนใจอะไร
เปาะหมู่	จับกลุ่ม
ไปตังไห้งเล้า	ไปไหนหรือ
ไปตำม	ไปด้วย
ไปเลาะ	ไปเที่ยว
ผ่านุ่น	ผ้าถุง
ผ่าใบ	ผ้าขาวม้า
ผูกแขน	เงินช่วยในงานแต่งงาน
พ้อ	พ้อ
โพด	เกินไป

โพะโวะ	เจอกันโดยบังเอิญ
ฟาว	รีบ เช่น ฟาวมาเต้อ = รีบมานะ
เพีย	พึง, แนบชิด
มอด	ใกล้จะดับ เช่น ไฟมอด = ไฟใกล้ดับ
มอม	สกปรก
มะแข้ง	มะเขือพวง
มากินเข้ากันเถอะ	มากินข้าวกันเถอะ
ม้าง	รื้อถอน
มีดเน็บ	มีดหัวตัด
เม็ด	หมด
แม่	แม่
แมงคาม	ด้วงกวาง
แมงออด	แมงป่อง
แมงเงา	แมงป่องข้าง
แมงตะเข็บ	ตะขาบ
แมงหมี	แมลงหวี่
แม่น	ใช่
ยัก	เก็บ
ยา	อย่า
ย่า	ยารักษาโรค
ย่าน	กลัว
ยาย	ยาย
โรงเรียน	โรงเรียน
โรย	ที่ปั๊บเส้นขนมจีน
ลุ่มแจบแหลบ	ลุ่มลาบเป็นหน้ากลอง
ล้อยกระทั่ง	ล้อยกระทง
ลาก	อาเจียน
สมพอว่า	ถึงว่า
ส่มโไ้	ส่มโอ
ส่มืด	สมุด
สาด	เสื่อ
สาว	พี่สาว
เสี้ยกะแหล่ง	เสื่อคอกกระเช้า
โสย	สวย
หน้ามอม	มือสลัว
มหกหน่อไม้้อูดลูด	มหกหน่อไม้ไม่ใสอะไรใส่แต่น้ำย่านาง
หมวง	ช่องใส่ปลา
หม่อ	หม้อ

หม่อหนึ่ง	หม่อหนึ่ง
หมิ่น	ริม, ขอบ เช่น ยาเอาไว้หมิ่นหลาย = ยาเอาไว้ริมมาก
หยุ่ง	ยุ่ง เช่น ผมหยุ่ง = ผมยุ่ง, ยาหยุ่ง = ยายุ่ง
หลาย	มาก
หลายแท้ ๆ	เยอะมาก ๆ
หวี	หวี
ห้อย	ห้อย, ย้อยลงมา
หอยจูบ	จอยชม
หันแต่	ไม่แน่ใจ
เล่นแม่ศรี	การละเล่นแม่ศรี
เล่นหมอบ	เล่นซ่อนแอบ
แหงะ	เหลียวดู
แหะเบ้ย	คิดไม่ถึง, เป็นคำอุทาน
ใหญ่	ป่า , ลุง
ไหว้พระ	ไหว้พระ
อยู่หันแหละ	อยู่นั่นแหละ
อ่วย	หัน, เลี้ยว
อ้าว	อา
อืดู๋	ไบแมงรัก
เอ็ง	คำใช้แทนตัวเองของผู้ใหญ่
แอบข้าว	กระต๊อบข้าว
โอดโหลด	สวยงาม
โอโโส่	อวดดี
เฮ้ย	คำทักทาย

ภาษาถิ่นบ้านนายม จังหวัดเพชรบูรณ์เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าอย่างยิ่ง การศึกษาภาษาถิ่นนี้ไม่เพียงแต่ช่วยให้เราเข้าใจถึงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของชุมชนนี้ได้อย่างลึกซึ้ง แต่ยังเป็นเครื่องมือสำคัญในการสืบทอดและอนุรักษ์มรดกทางภาษาที่มีมาแต่บรรพบุรุษ ภาษาถิ่นบ้านนายมสะท้อนถึงอัตลักษณ์เฉพาะตัวที่แสดงถึงความหลากหลายทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของคนในชุมชน

การอนุรักษ์ภาษาถิ่นบ้านนายมเป็นสิ่งที่ควรได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง ไม่ว่าจะเป็นการจัดกิจกรรมวัฒนธรรม การเรียนการสอนในโรงเรียน หรือการบันทึกและวิจัยทางภาษา การดำเนินการเหล่านี้จะช่วยให้ภาษาถิ่นบ้านนายมคงอยู่และเป็นที่รู้จักในวงกว้าง นอกจากนี้ยังเป็นการส่งเสริมความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์และมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน ซึ่งเป็นสิ่งที่มีคุณค่าและควรรักษาไว้

การศึกษางานวิจัยเกี่ยวข้องกับภาษาถิ่นบ้านนายม เช่น ผลงานของสุวัฒน์ วงศ์บุญญะ (๒๕๖๓) และพรทิพย์ สงวนสัตย์ (๒๕๖๔) ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญและความจำเป็นในการอนุรักษ์ภาษาถิ่นนี้อย่างชัดเจน ผลงานเหล่านี้ให้ข้อมูลที่มีคุณค่าในการเข้าใจและรักษาภาษาถิ่นบ้านนายมในบริบทของวัฒนธรรมและสังคมท้องถิ่น

การอนุรักษ์ภาษาถิ่นไม่ใช่เพียงแค่การรักษาภาษาเท่านั้น แต่ยังเป็นการสืบทอดภูมิปัญญาและวัฒนธรรมที่สืบทอดมาจากรุ่นสู่รุ่น ซึ่งจะช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งและความสามัคคีในชุมชนให้ยั่งยืนต่อไปในอนาคต

ปัจจุบันภาษาบ้านนายมได้ถูกละเลยไปมาก อันเนื่องมาจากกระแสโลกาภิวัตน์และระบบสารสนเทศที่ก้าวหน้า ส่งผลให้เยาวชนมุ่งเน้นใช้ภาษากลางเป็นภาษาหลัก แต่ละเลยภาษาถิ่นของตนเอง ผู้รวบรวมได้เล็งเห็นถึงปัญหาดังกล่าว จึงได้ดำเนินการรวบรวมคำศัพท์ภาษาบ้านนายม เพื่อเป็นประโยชน์ในการศึกษาภาษาถิ่นแก่ผู้สนใจต่อไป

การละเล่นพื้นถิ่นบ้านนาทม
ชุมชนบ้านนาทม ตำบลนาทม อำเภอมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์

วัฒนธรรมการละเล่นพื้นบ้าน

นับเป็นศิลปวัฒนธรรมไทยที่ได้รับการยอมรับร่วมกันในสังคม โดยมีรากฐานมาจากความเป็นจริงแห่งวิถีชีวิตของชุมชนที่มีการประเพณีปฏิบัติที่สืบทอดต่อกันมาจากอดีตสู่ปัจจุบัน ที่เกิดจากความคิดและจินตนาการของบรรพชนในท้องถิ่นที่หล่อหลอมจนเป็นภูมิปัญญาอันทรงคุณค่าและได้กลายเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นและประเทศชาติเกิดเป็นกิจกรรมนันทนาการที่สร้างความรัก ความสามัคคีให้กับคนในท้องถิ่น แต่ปัจจุบันเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามามีบทบาทเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของสังคมไทยมากขึ้นทำให้ความสนใจในการละเล่นพื้นบ้านลดน้อยลง และไม่แพร่หลาย จึงเป็นเหตุสำคัญให้สำนักศิลปะและวัฒนธรรมมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ ได้ลงพื้นที่จัดเก็บข้อมูลการละเล่นพื้นบ้าน อำเภอมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ ที่นับวันศิลปวัฒนธรรมเหล่านั้นกำลังจะสูญหายไปจากท้องถิ่น (ฐิตยาพร สุรพล, ๒๕๕๙)

เอกชน อำเภอมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ มีการละเล่นพื้นบ้านที่มีรากฐานมาจากความเชื่อ ความศรัทธาในเรื่องผี สาก เทวดาของชุมชน และปฏิบัติสืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น เช่น การละเล่นแม่ศรี และการละเล่นอื่น ๆ เช่น การเล่นกล่อยสตางค์แดง การเล่นกล่อยล้อ การเล่นโยนหัวโยนก้อย การเล่นทอยโซ่ และการเล่นสะบ้า ซึ่งเป็นการละเล่นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ และเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในชุมชนได้เป็นอย่างดีที่ทำให้ชาวบ้านได้ใช้เวลาร่วมกัน พบปะพูดคุย ถามสารทุกข์สุขดิบร่วมแรงร่วมใจกันจัดการละเล่นตามความเชื่อ เพื่อสร้างความสามัคคีกลมเกลียวกันในชุมชน

การละเล่นพื้นบ้านในอดีต

ที่มา: ภาพจากพิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่นจังหวัดอุทัยธานี

บ้านนายมถือเป็นชุมชนโบราณตั้งอยู่บริเวณลุ่มแม่น้ำป่าสักตอนกลางตอนใต้ของเมืองเพชรบูรณ์ โดยมีประวัติความเป็นมาตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยเกิดการสู้รบกันระหว่าง ไทย เขมร พม่า ลาว ทำให้ประชาชนเกิดความเดือดร้อน พากันหนีตายไปกันคนละทิศคนละทาง ซึ่งมีผู้หญิงคนหนึ่งชื่อนางยม เป็นชาวลาวได้หนีผ่านมาทางตำบลนายม ในสมัยนั้นเป็นป่าเขี้ยวขจีมีความอุดมสมบูรณ์ ดูแล้วน่าจะเป็นพื้นที่ปลอดภัยจากสงคราม มีแม่น้ำไหลผ่านเหมาะสมที่จะตั้งแหล่งที่อยู่อาศัย นางยมจึงตัดสินใจลงหลักปักฐานอยู่ในพื้นที่ตำบลนายม และหลังจากนั้นจึงเริ่มมีประชาชนทยอยเข้ามาตั้งถิ่นฐานเพิ่มมากขึ้น จนกลายเป็นหมู่บ้านนายมในปัจจุบัน

ด้วยความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ชาวนายมจึงมีกิจกรรมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างกัน ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมการละเล่นตามวันสำคัญทางศาสนา วันขึ้นปีใหม่ วันสงกรานต์ ฯลฯ จนกิจกรรมนั้น ๆ กลายเป็นประเพณี การละเล่นพื้นบ้านที่มีการสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน ได้แก่

๑. การละเล่นแม่ศรี

แม่ศรี เป็นการละเล่นพื้นบ้านอย่างหนึ่ง ซึ่งมีมาแต่โบราณ นิยมเล่นกันทั่วไปในภาคกลางและภาคอีสาน และมักจะเล่นในงานนักขัตฤกษ์ เช่น วันขึ้นปีใหม่และตรุษสงกรานต์โดยมากเล่นกันในหมู่เด็ก ๆ เพราะการเล่นแม่ศรีเป็นการเล่นทำนองเข้าทรง โดยผู้เล่นที่เป็นตัวแม่ศรีจะต้องทำกิริยาเหมือนแม่ศรีมาเข้าทรงสั่นและร้ายรำตามทำนองลูกคู่ร้อง การเล่นเช่นนี้เป็นไปในทางสนุกสนาน เพราะเป็นการที่ไม่น่าเชื่อถือในเรื่องผีเข้าทรงอย่างใด โดยเฉพาะการเล่นแม่ศรีนี้ไม่ถือว่าเป็นการทรงเจ้า ผู้เล่นเป็นหญิงล้วน ๆ จะเล่นซกก็เล่นได้ โดยทุกคนนั่งเป็นวงกลมเลือกหญิงที่จัดว่าสวยที่สุดในหมู่คนหนึ่ง สมมุติให้เป็นแม่ศรี และต้องแต่งตัวให้สวยกว่าคนอื่น (โบราณใช้หม้อผ้าสีแดงสไบเฉียง) แล้วตัวแม่ศรีนั่งลงตรงกลางวงจะเป็นม้าหรือยกแคร่ขึ้นสำหรับให้แม่ศรีนั่ง ตัวแม่ศรีนั่งพนมมือหลับตาในท่าสมาธิ จดรูปเทียนสำหรับบูชาเพื่อเชิญให้แม่ศรีมาเข้าทรง ผู้เล่น

สมมุติว่าเป็นแม่ศรี ผู้นั่งทั้งหมดร้องเพลงเชยและร้องอยู่เรื่อย ๆ และในปัจจุบันมักนำการแสดงชุดนี้มาแสดงเป็นหมู่ เพื่อให้เกิดความสวยงามเข้าทำนองเพลงอันไพเราะ

การละเล่นแม่ศรี บ้านนายม ตำบลนายม อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์
(ที่มา: ภาพถ่ายโดยสำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์)

สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ได้ลงพื้นที่เก็บข้อมูลการละเล่นแม่ศรี หรือการเต้าแม่ศรี ที่บ้านนายม ตำบลนายม อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ เนื่องจากชุมชนดังกล่าวเป็นชุมชนโบราณมีความหลากหลายทางด้านประเพณีวัฒนธรรมการละเล่น และยังนิยมเล่นกันมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งส่วนใหญ่การละเล่นแม่ศรีที่บ้านนายม นิยมเล่นกันที่วัดเสาธงทอง ในเทศกาลวันสงกรานต์ หรือวันตรุษ โดยจะมีการจัดกิจกรรมหลายอย่าง อาทิ การเล่นผีนางสุ่ม ผีนางควาย ผีโรง ผีนางดั่ง และการเล่นเต้าแม่ศรี (การละเล่นแม่ศรี) เป็นต้น

การเล่นแม่ศรี ของบ้านนายมคือการเชิญแม่ศรีเข้าประทับร่างของผู้เป็นร่างทรง จะเชิญโดยการร้องเพลงเชิญ มีวิธีการเล่นดังนี้

๑. อุปกรณ์ประกอบการเล่นแม่ศรี

๑. ชั้นบูชาแม่ศรี ภายในชั้นประกอบด้วย ข้าวสาร ไข่ไก่ เทียนน้ำมันต์ ด้ายสายสิญจน์ และกรวยใบตอง

๒. ผ้าคลุมร่างผู้เล่น

๓. เสื้อปูรอนั่ง

๔. ไม้กระดานรองเสื้อ

๕. วงกลองยาว

๒. ผู้เล่นแม่ศรี

๑. ผู้เข้าทรงแม่ศรี จำนวน ๒ คน
๒. ผู้ขับร้องบทเชิญแม่ศรีหลัก ๑ คน
๓. ลูกคู่ผู้ขับร้องบทเชิญแม่ศรี ที่คนก็ได้

๓. ขั้นตอนการเล่นแม่ศรี

๑. เตรียมสถานที่สำหรับการเล่นแม่ศรี โดยนำไม้กระดานมาวางแล้วเอาเสื่อปูทับไม้กระดานกลางบริเวณลานที่จัดกิจกรรม เพื่อให้ร่างทรงแม่ศรีนั่ง ด้านข้างให้ผู้ร่วมชมการเล่นแม่ศรีนั่งเป็นวงกลม หรือครึ่งวงกลม และจะมีวงกลองยาวคอยให้จังหวะระหว่างการเล่นแม่ศรี

๒. เชิญร่างทรงแม่ศรี ๒ คนมานั่งบนไม้กระดานที่จัดไว้ให้ เอาผ้าขาวคลุมศีรษะร่างทรงทั้ง ๒ คน (ผู้ที่ เป็นร่างทรงแม่ศรีต้องเป็นผู้หญิงเท่านั้น)

๓. ร่างทรงแม่ศรีจับขันธบูชาครูหวานข้าวตอก หรือข้าวสารเพื่อเป็นการเรียกขวัญอัณูเชิญองค์แม่ศรีลงมาประทับร่างทรงร่วมพูดคุยและร่วมกิจกรรมต่าง ๆ โดยจะมีล่ามประจำร่างทรง ค่อยสื่อสารกับองค์แม่ศรี ซึ่งคนที่มาร่วมกิจกรรมจะช่วยกันร้องบทเชิญแม่ศรีดังนี้

แม่ศรีเอ๋ย	แม่ศรีสาวสะ
ยกมือไหว้พระ	ก็มีคนชม
ชนคิ้วเจ้าก็ต่อ	ชนคอเจ้าก็กลม
ชักผ้าปิดนม	ชมแม่ศรีเอ๋ยฯ
แม่ศรีเอ๋ย	แม่ศรีสาวหงส์
เจ้ามาลง	แม่นางสร้อยทอง
เล่นปีเล่นกลอง	แม่ทองศรีเอ๋ยฯ
ขอเชิญเจ้าเหล่า	เข้าแม่ศรีเอ๋ยฯ
ขอเชิญเจ้าโลง	ทรงแม่ศรีเอ๋ยฯ
แม่ศรีเอ๋ย	แม่ศรีสาคร
นมยานหน้าอ่อน	แม่นเจ้าหล่อนเจ้าไหว้
อีกสองสามปี	จะมีผิวใหม่
เย็ดแม่แก่นใจ	กะไรดอกทอง
เล่นปีเล่นกลอง	แม่ทองศรีเอ๋ยฯ
ขอเชิญเจ้าเหล่า	เข้าแม่ศรีเอ๋ยฯ
ขอเชิญเจ้าโลง	ทรงแม่ศรีเอ๋ยฯ

โดยระหว่างที่ขับร้องบทอัญเชิญแม่ศรีร่างทรงจะยกขันธ้เชิญขึ้น – ลง ตามจังหวะดนตรีประกอบ เมื่อองค์แม่ศรีลงมาประทับร่างทรง ล้ามจะนำผ้าขาวที่คลุมศีรษะออก จากนั้นร่างทรงแม่ศรีจะลุกขึ้นเต้นรำ ตามเสียงดนตรีประกอบ ชาวบ้านก็จะช่วยกันร้องเพลงร่ำวให้องค์แม่ศรีรำร่ายอย่างสนุกสนาน

๔. เมื่อองค์แม่ศรีร้ายรำจนสนใจแล้ว ชาวบ้านจะร้องโห่เสียงดังเพื่อส่งองค์แม่ศรี และเพื่อให้ดวงจิตของร่างทรงได้ยินแล้วกับเข้าร่างได้ หากองค์แม่ศรีออกจากร่างทรง ร่างทรงมีหมดสติล้มตัวลงนอนกับพื้น สักพักร่างทรงก็รู้สึกตัวก็กลับมาสติเหมือนเดิมถือเป็นอันเสร็จกิจกรรม

บทเพลงการเล่นแม่ศรี

บทเข้าแม่ศรี

แม่ศรีเอ๋ย	แม่ศรีสาวสะ
ยกมือไหว้พระ	ก็มีคนชม
ชนคิ้วเจ้าก็ต่อ	ชนคอเจ้าก็กลม
ซักผ้าปัดนม	ชมแม่ศรีเอ๋ยฯ
แม่ศรีเอ๋ย	แม่ศรีสาวหงส์
เจ้ามาลง	แม่นางสร้อยทอง
เล่นปีเล่นกลอง	แม่ทองศรีเอ๋ยฯ
ขอเชิญเจ้าเหล่า	เข้าแม่ศรีเอ๋ยฯ
ขอเชิญเจ้าโลง	ทรงแม่ศรีเอ๋ยฯ
แม่ศรีเอ๋ย	แม่ศรีสาคร
นมยานหน้าอ่อน	แม่นเจ้าหล่อนเจ้าไหว้
อีกสองสามปี	จะมีผิวใหม่
เย็ดแม่แก่นใจ	กะไรดอกทอง
เล่นปีเล่นกลอง	แม่ทองศรีเอ๋ยฯ
ขอเชิญเจ้าเหล่า	เข้าแม่ศรีเอ๋ยฯ
ขอเชิญเจ้าโลง	ทรงแม่ศรีเอ๋ยฯ

บทเข้าลิงลม

ลิงลมเอ๋ย	มาอมข้าวพอง
เด็กน้อยทั้งสอง	มาตัดดอกจิก
ทำหูทวน ๆ	ทำหางตุ๊กตุ๊ก
เชิญพ่อเชิญแม่	มาเข้าลิงลม (ซ้ำ ๑ รอบ)
ผีลงแล้วเหว	ผีลงแล้วว่า
ลงมาไม่ได้	ไต่ไม้ลงมา
ลงมาไม่เป็น	สักระยะลงมา

บทเข้านางอึ่ง

นางอึ่งเอ๋ย	นางอึ่งไบบอน
ตัวเจ้าร้อน	หรือตัวเจ้าเย็น
มีเด็กสองคน	มาบอกหนทาง
ให้นางอึ่งเดิน	นางอึ่งไม่เดิน
จะเดินทางเก่า	เรียกลูกเรียกเต้า
มาเข้านางอึ่ง (ซ้ำ ๑ รอบ)	

บทเข้านางช้าง

นางช้างเอ๋ย	ช้างกินใบไผ่
วัวกินหญ้า	หมากินตับไก่
ลูกสาวเป็นไซ้	ทาชิมันเหลืองอ่อน
อ่อนละเว้ย	อ่อนละวา
เสื่อออกจากป่า	ลอยดินโต ๆ

บทเข้านางด้ง

นางด้งเอ๋ย	นางด้งไม่มา
กระสากไม้แดง	ตะแกรงล่อนข้าว
กระด้งผัดข้าว	อ่อนมาแย้ ๆ อ่อนมายาย ๆ
ชนหินทรายมาลายน้ำเต้า	นั่งจับเจ้ามาเข้านางด้ง

บทเข้านางแขก

เจ้าเซ็น เจ้าเซ็นข้ามาเชิญ	ผู้กำเนิดเกิดในโลกา
เจ้าเซ็น เจ้าเซ็นเมียอา	ใครปูผ้าให้เมียเจ้านอน

บทเข้านางปลา

นางปลาเอ๋ย	ขอเชิญลงมา
ลงมาเลี้ยงน้อย	ความทุกข์ไม่ให้เจ้าต้อง
ให้เลี้ยงแต่น้อง	นางไข่ปลาเอ๋ย

การเล่นเข้าทรงตามความเชื่อของชาวบ้านยังมีอีกหลายอย่าง ตามความเชื่อของท้องถิ่นนั้น ๆ เช่น เชิญพ่อบุญคง เชิญพระองค์สี่ทิศ เชิญหลวงไกร ที่เชิญผีก็มี เช่น ผีמדแดง ผีสุม ผีกะลา ผีลิงลม ภาคใต้เรียกว่า "การลงเชื้อ" จะเป็นเชื้อสัตว์ เช่น เชื้อมดแดง เชื้อคางคก เชื้อช้าง เชื้อยาหงส์ (พญาหงส์) มีเพลงร้องเชิญต่าง ๆ กัน ผู้ถูกเชื้อจะทำอาการเหมือนสัตว์นั้น ๆ ภาคอีสานก็มี นางด้ง บทร้องคล้ายภาคกลาง มีผีกินเทียน ผีเข้าขวด ฯลฯ การเล่นแบบนี้ นิยมเล่นในเทศกาล ความสนุกอยู่ที่การร้องเชิญและท่าทาง ของผู้ถูกสะกดจิต แต่ในปัจจุบันเป็นการสมมุติ เพื่อความสนุกสนาน

๒. การเล่นเกมสตาจค์แดง หรือกล้อยลื้อ

การเล่นกล้อยสตาจค์แดง หรือกล้อยลื้อ เป็นการละเล่นพื้นบ้านของชาวชุมชนบ้านนายม ที่นิยมเล่นช่วงสงกรานต์ และช่วงเวลาว่างหลังจากงานหลัก

อุปกรณ์

๑. ตั่งไม้ (เก้าอี้เล็ก)
๒. แผ่นไม้กระดาน
๓. สตาจค์รู่ หรือเงินเหรียญ

ภาพ อุปกรณ์การเล่นกล้อยสตาจค์แดง

ที่มา: สำนักศิลปะและวัฒนธรรม

วิธีการเล่น

ภาพ การเล่นกล่อยสตางค์แดง

ที่มา: สำนักศิลปะและวัฒนธรรม

๑. จัดเตรียมอุปกรณ์ โดยการตั่งตั่งไม้หน้าแผ่นกระดานไม้ไปวางพาดให้เกิดความลาดชันสำหรับให้เหรียญกลิ้งลงมาได้

๒. นับจำนวนผู้เล่น เมื่อได้จำนวนผู้เล่นที่แน่นอนแล้ว จะเสี่ยหาคนกล่อยเหรียญก่อน โดยใช้วิธีเป่ายังอุบ โอน้อยออก ฯลฯ แล้วแต่จะเลือก หรือจะใช้วิธีการทอยเส้นเปลา่ เพื่อดูว่าใครใกล้ - ใกล้เส้นมากกว่า คนที่ใกล้เส้นที่สุดจะต้องเริ่มกล่อยเหรียญก่อน

๓. เมื่อกำหนดลำดับผู้เล่นได้แล้ว จะวางเหรียญ หรือสตางค์รู จำนวน ๑ เหรียญ ให้มีความห่างจากปลายแผ่นไม้กระดานประมาณ ๒ - ๓ เมตร

๔. ผู้เล่นคนแรกจะทำการกล่อยเหรียญจำนวน ๒ เหรียญบนแผ่นกระดานไม้ เล็งให้เหรียญไปกลับกับเหรียญที่วางอยู่เริ่มแรก เรียกว่า “กิน” ก็จะได้เงินเหรียญนั้นไปเลย แต่หากเหรียญผู้เล่นคนแรกกล่อยเหรียญลงไปแล้วไม่กลับเหรียญใดเลย เรียกว่า “เสี่ย” ให้ปล่อยเหรียญที่กล่อยไปอยู่ตำแหน่งนั้นเลย

๕. ผู้เล่นคนถัดไปจะใช้วิธีการเล่นแบบเดียวกับผู้เล่นคนแรก และจะเล่นต่อไปจนกว่าเงินที่กล่อยลงไปอยู่ที่พื้นจะหมด ถือเป็นการเล่นเสร็จ ๑ รอบ

๓. การเล่นโยนหัวโยนก้อย

การเล่นโยนหัวโยนก้อย เป็นการละเล่นพื้นบ้านของชาวชุมชนบ้านนายม ที่นิยมเล่นช่วงสงกรานต์ และช่วงเวลาว่างหลังจากงานหลัก เช่นเดียวกับการเล่นกล่อยสตางค์แดง หรือกล่อยล้อ

อุปกรณ์

๑. เหรียญ

ภาพ เงินเหรียญ

ที่มา: สำนักศิลปะและวัฒนธรรม

วิธีการเล่น

๑. นับจำนวนผู้เล่น เมื่อได้จำนวนผู้เล่นที่แน่นอนแล้ว จะเสี่ยงหาคนโยนเหรียญก่อน โดยใช้วิธีเป่ายี่ฉุบ โยน้อยออก ฯลฯ แล้วแต่จะเลือก หรือจะใช้วิธีการทอยเส้นเปล่า เพื่อดูว่าใครใกล้ - ใกล้เส้นมากกว่า คนที่ใกล้เส้นที่สุดจะต้องเริ่มโยนเหรียญก่อน

๒. ผู้เล่นคนแรกเป็นคนรวบรวมเงิน โดยจะตกลงกันว่า ๑ รอบ จะลงกี่เหรียญ เมื่อผู้เล่นทั้งหมดเอาเหรียญให้ผู้เล่นคนแรกครบแล้ว ผู้เล่นคนแรกจะทายว่าการโยนเหรียญครั้งนี้จะออกหัวหรือก้อย และจะทำการโยนเหรียญขึ้นแล้วปล่อยให้เหรียญตกลงพื้น หลังจากนั้นดูเหรียญที่พื้นว่ามีออกตามที่ผู้เล่นทายหรือไม่ ถ้าเหรียญเหมายตรงกับที่ผู้เล่นทาย ก็จะเก็บเหรียญนั้นไป เรียกว่า “กิน” ส่วนเหรียญที่เหลือจะส่งต่อให้ผู้เล่นคนต่อไปเล่นด้วยวิธีการเดียวกัน จะเล่นจนกว่าเหรียญจะหมด ถือว่าเสร็จสิ้นการเล่น ๑ รอบ

๔. การเล่นทอยโซ่

การเล่นทอยโซ่ เป็นการละเล่นพื้นบ้านของชาวชุมชนบ้านนายม ที่นิยมเล่นช่วงสงกรานต์ และช่วงเวลาว่างหลังจากงานหลัก เช่นเดียวกับการเล่นกล่อยสตางค์แดง หรือกล่อยล้อย และการเล่นโยนหัวโยนก้อย

อุปกรณ์

๑. เงินเหรียญ
๒. โซ่ยาวประมาณ ๑ ฟุต

ภาพ อุปกรณ์การเล่นทอยโซ่
ที่มา: สำนักศิลปะและวัฒนธรรม

วิธีการเล่น

๑. นับจำนวนผู้เล่น เมื่อได้จำนวนผู้เล่นที่แน่นอนแล้ว จะรวบรวมเหรียญตามที่ผู้เล่นตกลงกันไว้แล้ว นำไปตั้งเรียงเป็นเส้นตรงแนวนอน พร้อมกับวาดเส้นเป็นวงรีล้อมเหรียญที่เรียงไว้

๒. เสี่ยงหาคนโยนเหรียญก่อน โดยใช้วิธีการทอยเหรียญ เพื่อดูว่าใครใกล้ - ไกลวงรีที่วาดเส้นล้อมเหรียญไว้ คนที่ใกล้เส้นที่สุดจะต้องเริ่มโยนเหรียญก่อน แล้วลดหลั่นลำดับความใกล้วงรีล้อมเหรียญคนใกล้ที่สุดจะเป็นคนทอยโซ่เป็นคนสุดท้าย และจะใช้ตำแหน่งที่เหรียญตกเป็นตำแหน่งทอยโซ่

๓. ผู้เล่นคนแรกเริ่มทอยจากตำแหน่งที่เหรียญตกพื้น หากโช้ตกตำแหน่งไหนให้ใช้ตำแหน่งนั้นเป็นจุดทอยโช้ครั้งต่อไป หรือถ้าโช้ทอยไปโดนเหรียญที่ตั้งเรียงไว้ล้มก็จะเก็บเงินนั้นขึ้นไปเลย เรียกว่า “กิน” ซึ่งผู้เล่นคนต่อไปจะเล่นเหมือนกัน จนกว่าเหรียญที่เรียงไว้จะหมด ถือว่าเสร็จสิ้นการเล่น ๑ รอบ

๕. การเล่นเกม

การเล่นเกม เป็นการละเล่นพื้นบ้านของชาวชุมชนบ้านนาทม ที่นิยมเล่นช่วงสงกรานต์ และช่วงเวลาว่างหลังจากงานหลัก เช่นเดียวกับการเล่นเกมสตาจ์แดง หรือกล่อล้อย การเล่นเกมหัวโยนก้อย และการทอยโช้

อุปกรณ์

๑. ลูกสะบ้า

ภาพ ลูกสะบ้า

ที่มา: <https://shorturl.asia/vEVSG>

วิธีการเล่น

๑. นับจำนวนผู้เล่น เมื่อได้จำนวนผู้เล่นที่แน่นอนแล้ว จะนำลูกสะบ้ามาเรียงเป็นแถวสามารถเรียงได้ทั้งแนวตั้งและแนวนอน

๒. ผู้เล่นจะแบ่งเป็น ๒ ฝ่าย มักนิยมเล่นฝ่ายละ ๕ คนขึ้นไป โดยจะผลัดกันเล่นเมื่ออีกฝ่ายหนึ่งแพ้ และจะมีท่าต่าง ๆ ในการเล่นมากมาย ซึ่งในแต่ละท่าจะมีกฎเกณฑ์เป็นของตนเองหากฝ่ายใดสามารถเล่นผ่านท่าแต่ละท่า จนครบทุกท่าที่กำหนดในการเล่นแต่ละครั้งก่อน จะเป็นผู้ชนะระยะที่ตั้งแค้นกับจุดเริ่มต้นต้องห่างกันประมาณ ๑๖ เมตร (หรือแล้วแต่กำหนดขึ้นในแต่ละครั้งที่เล่น) ท่าต่าง ๆ ที่นิยมใช้เล่นกันโดยทั่วไป ได้แก่

- ท่าที่ ๑ เทกระทะ คือการเอาลูกสะบ้าวางไว้บนหลังเท้า แล้วตีเท้าที่มีลูกสะบ้าขึ้นออกไปกระทบแก่น

- ท่าที่ ๒ ล้อกระทอก คือตั้งลูกสะบ้าที่จะเริ่มต้นเมื่อลูกสะบ้าล้อไปแล้ว ใช้เท้าข้างหนึ่งกระทอก (เตะ) ลูกสะบ้าให้ไปกระทบแก่น

- ท่าที่ ๓ ล้อเนา ใช้มือล้อลูกสะบ้าให้ไปอยู่ด้านหลังแก่น เวลาล้อต้องให้ลูกสะบ้าผ่านช่องระหว่างแก่นที่ตั้งอยู่ใช้เท้าปาดลูกสะบ้าให้อยู่ใกล้กับด้านหลังแก่นของตัวเอง แล้วใช้นิ้วมือยิงลูกสะบ้าให้ถูกแก่น

- ท่าที่ ๔ อีเปิด เล่นคล้ายเทกระทะ แต่ต้องให้ลูกสะบ้าออกจากเท้า ทำนี้สามารถเตะลูกได้ใช้เท้าปาดไป หน้าแก่นและขึ้นเข้ายังได้

- ท่าที่ ๕ อีปิด ใช้ลูกสะบ้าวางไว้บนหลังเท้าข้างหนึ่ง และเอาเท้าอีกข้างหนึ่งมาเหยียบปิดไว้บนลูกสะบ้า (เท้าทั้ง ๒ จะไขว้กัน) แล้วกระโดดให้ลูกสะบ้าออกทางนิ้วก้อย สามารถแต่งลูกและใช้เท้าปาดลูกสะบ้าได้ แล้วยิงสะบ้าให้ถูกแก่น

- ท่าที่ ๖ อีด้ามไม้กวาด เล่นคล้ายอีเปิด คือต้องโยนลูกสะบ้า แล้วยิงให้ถูกแก่นถึง ๓ ครั้ง แต่ไม่สามารถแต่ลูกสะบ้าตามต้องการได้

อาหารพื้นถิ่น

ชุมชนบ้านนายม ตำบลนายม อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์

อาหารพื้นถิ่นที่นิยมรับประทานของชาวจังหวัดเพชรบูรณ์ มีลักษณะผสมผสานอาหารภาคกลาง ภาคเหนือ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ทั้งนี้เพราะเพชรบูรณ์เป็นจุดกึ่งกลางของ ๓ ภูมิภาค จึงมีการถ่ายทอดและรับเอาวัฒนธรรมการกินของ ๓ ภูมิภาคดังกล่าวเข้าด้วยกัน เมื่อประเพณีปฏิบัติสืบทอดกันมาเป็นเวลานานจึงเกิดเป็นอาหารพื้นถิ่น ซึ่งวัตถุดิบหลักจะหาได้จากท้องถิ่นมาทำเป็นอาหาร นอกจากเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตของมนุษย์แล้ว ยังเป็นเสมือนกระจกเงาสະท้อนให้เห็นแง่มุมต่าง ๆ ของมนุษย์แต่ละท้องถิ่นด้วย ทำให้สามารถศึกษาธรรมเนียม ความรู้สึกนึกคิด ศิลปวัฒนธรรม รวมทั้งขนบธรรมเนียมประเพณีของมนุษย์ เถกเช่น บ้านนายม ตำบลนายม อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ ชาวบ้านนิยมบริโภคอาหารที่ได้จากธรรมชาติมากกว่าที่จะเพาะปลูกหรือเลี้ยงสัตว์เพื่อการค้า ธรรมชาติจึงยังเป็นแหล่งอาหารที่สำคัญของชาวบ้านนายม ได้แก่

อาหารคาว

๑. แกงบอนใส่ข้าวปุ้น

แกงบอน อาหารพื้นถิ่นของชุมชนบ้านนายม ตำบลนายม อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ มีอัตลักษณ์ที่แตกต่างจากพื้นที่อื่น คือ การใช้น้ำใบย่านางตำรวมเครื่องพริกแกงและข้าวปุ้น (ข้าวเหนียวแช่น้ำ) แทนน้ำกะทิทำให้แกงมีลักษณะคล้ายกับแกงป่า แกงเปรอะ และมีรสชาติที่อร่อยแตกต่างจากที่อื่น

วัตถุดิบ

๑. บอนหวานต้องตัดมาทิ้งไว้อย่างน้อย ๑ คืน เพื่อให้ยางแห้งและลดความคัน

๒. หมูสามชั้น ขาหมู เนื้อหมู แคปหมู สามารถใส่อย่างใดอย่างหนึ่ง หรือใส่ทุกอย่าง

๓. เครื่องแกง ประกอบด้วย พริกแห้ง หอมกระเทียม ตะไคร้ ข้าวปุ้น (ข้าวเหนียวแช่น้ำ) น้ำใบย่านางตำรวมกัน

๔. เครื่องปรุง ประกอบด้วย น้ำปลาร้า น้ำตาลปีบ น้ำปลา น้ำมะขามเปียก

๕. ผีว และใบมะกรูด

๖. กระชาย ข่า และตะไคร้ หั่นหยาบ

ภาพ วัตถุดิบสำหรับแกงบอน
ที่มา: วิโรจน์ หุ่นทอง

วิธีทำ

ภาพ แกงบอน

ที่มา: วิโรจน์ หุ่นทอง

๑. นำน้ำเปล่าตั้งไฟให้น้ำเดือดแล้วใส่บอนที่ปอกแล้วหั่นเป็นท่อน ๆ ลงไป รอให้บอนนิ่ม
๒. ปรงรสด้วยเครื่องแกง น้ำปลาร้า น้ำตาลปี๊บ น้ำปลา น้ำมะขามเปียก พร้อมกับหั่นกระชาย ข่า ตะไคร้ ใบมะกรูด และผิวมะกรูดใส่ลงไปในหม้อแกง ปรงรสตามชอบ หลังจากนั้นใส่หมูสามชั้น หรือขาหมู เนื้อหมู รวมถึงแคปหมู อย่างใดอย่างหนึ่ง รอจนเนื้อสัตว์สุก ถือเป็นอันเสร็จการแกงบอน

เคล็ดลับ แต่เนื่องจากยางของบอนนั้นมีฤทธิ์ทำให้กินแล้วคันปาก เคล็ดลับสำคัญจึงอยู่ในขั้นตอนของการเตรียมบอนเพื่อไม่ให้คัน คือ นำบอนที่ได้มาลอกเอาเปลือกที่หุ้มอยู่ออกแล้วพักไว้โดยไม่ต้องล้างน้ำ ระวังไม่ให้บอนโดนน้ำเด็ดขาด เมื่อนำไปแกงจึงจะได้แกงบอนหวานที่กินแล้วไม่คันปากคันคอ ถือเป็นหนึ่งภูมิปัญญาทางด้านอาหารของคนในพื้นที่ชุมชนบ้านนายม

๒. แกงขี้เหล็ก

แกงขี้เหล็ก เป็นการนำใบอ่อน ดอกและยอดของต้นขี้เหล็ก ซึ่งเป็นต้นไม้ที่ขึ้นตามพื้นของชุมชนเป็นจำนวนมาก นำมาปรุงเป็นอาหาร นอกจากจะรับประทานในครัวเรือน ยังนิยมปรุงเลี้ยงแขกเทศกาลงานต่าง ๆ เช่น งานบวช งานแต่งงาน งานศพ ด้วยรสชาติของขี้เหล็กมีรสขม ก่อนปรุงจึงต้องนำมาต้มน้ำทิ้งก่อนช่วย ลดสารที่เป็นพิษ และทำให้มีรสชาติดีขึ้นเมื่อนำมาปรุงเป็นอาหาร

วัตถุดิบ

๑. ใบอ่อน ดอกและยอดของต้นขี้เหล็ก นำมาต้มทิ้งไว้โดยต้องเปลี่ยนน้ำต้มอย่างน้อย 3 ครั้ง
๒. หมูสามชั้น ขาหมู เนื้อหมู แคปหมู สามารถใส่อย่างใดอย่างหนึ่ง หรือใส่ทุกอย่าง
๓. เครื่องแกง ประกอบด้วย พริกแห้ง หอม กระเทียม ตะไคร้
๔. เครื่องปรุง ประกอบด้วย น้ำปลาร้า น้ำตาลปี๊บ น้ำปลา
๕. น้ำกะทิ หรือกะทิกล่อง
๖. มะเขือพวง ตำแบบไม่ละเอียดมาก

วิธีทำ

๑. นำมะพร้าวแก่มาขูดเอาเนื้อ และนำเนื้อมะพร้าวที่ได้ไปคั่วให้เหลืองหอมแล้วนำไปพักไว้ให้เย็น
๒. หั่นแตงกวาเป็นชิ้นเล็ก ๆ บาง ๆ และนำไปเคล้าน้ำเกลือ บีบน้ำออกจากแตงให้แห้งนำไปพักไว้
๓. นำหอมกับกระเทียมไปผัดกับหมูบดแล้วนำไปพักไว้
๔. นำถั่วลิสงไปคั่วให้หอมแล้วนำไปพักไว้
๕. นำตะไคร้ไปคั่วให้หอมแล้วนำไปพักไว้
๗. นำส่วนผสมทุกอย่างที่พักไว้มาผสมรวมกัน ใส่หนังหมูและปรุงรสด้วยเครื่องปรุงตามที่ต้องการ ใส่พริกแห้งแบบเม็ดโรยหน้า

๔. ยำหอยวก

ยำหอยวก เป็นอาหารพื้นถิ่นของชาวจังหวัดเพชรบูรณ์ ที่หากินได้ยากจะมีเพียงบางพื้นที่เท่านั้นจะทำ และจะนิยมปรุงเลี้ยงแขกเทศกาลงานต่าง ๆ เช่น งานบวช งานแต่งงาน เนื่องจากต้นกล้วยซึ่งเป็นวัตถุดิบหลักหาได้ง่ายตามพื้นที่ในชุมชน ซึ่งมีรูปแบบขั้นตอนกรรมวิธีการทำคล้ายกับการทำยำแตง เพียงแต่เปลี่ยนวัตถุดิบหลักจากแตงกวาเป็นหอยวกกล้วยแทน

วัตถุดิบ

ภาพ วัตถุดิบสำหรับปรุงยำหอยวก

ที่มา: ญัฐวดี แก้วบาง

๑. หอยวกกล้วย
๒. หนังหมูต้มสุกหั่นเป็นชิ้นเล็ก ๆ
๓. เนื้อหมูบดต้มสุก
๔. มะพร้าวขูดคั่วให้เหลืองหอม
๕. ถั่วลิสงคั่ว
๖. หอมและกระเทียมหั่นพร้อมทั้งเจียวผสมกับหมูบดนำไปพักไว้
๗. ตะไคร้หั่นคั่วให้หอม
๘. มะเขือเครือ
๑๐. พริกผง และพริกแห้งแบบเม็ดคั่วให้หอม
๑๑. เครื่องปรุง ได้แก่ น้ำปลา น้ำตาลทรายขาว น้ำมะนาว ผงชูรส น้ำกระเทียมดอง
๑๒. หน่อไม้ต้มสุกหั่นเป็นชิ้นเล็ก ๆ (จะใส่หรือไม่ใส่ก็ได้แล้วแต่ความชอบ)

วิธีทำ

๑. นำมะพร้าวแก่มาขูดเอาเนื้อ และนำเนื้อมะพร้าวที่ได้ไปคั่วให้เหลืองหอมแล้วนำไปพักไว้ให้เย็น

๒. หั่นหยวกเป็นชิ้นเล็ก ๆ และนำไปเคล้าน้ำเกลือ บีบน้ำออกจากหยวกให้แห้งนำไปพักไว้

๓. นำหอมกับกระเทียมไปผัดกับหมูบดแล้วนำไปพักไว้

๔. นำถั่วลิสงไปคั่วให้หอมแล้วนำไปพักไว้

๕. นำตะไคร้ไปคั่วให้หอมแล้วนำไปพักไว้

๗. นำส่วนผสมทุกอย่างที่พักไว้มาย่ำรวมกัน ใส่หนังหมูและปรุงรสด้วยเครื่องปรุงตามที่ต้องการ ใส่พริกแห้งแบบเม็ดโรยหน้า

ภาพ ยำหยวก

ที่มา: ญัฐวดี แก้วบาง

อาหารหวาน

๑. หมูแนม

หมูแนม เป็นอาหารว่างของคนไทยที่มีมาตั้งแต่โบราณซึ่งในปัจจุบันหารับประทานได้ยาก ชุมชนบ้านนายมยังคงมีร้านขายหมูแนมให้เห็นเพียงร้านเดียว ซึ่งเห็นควรแก่การอนุรักษ์ให้คงอยู่เป็นอาหารว่างพื้นถิ่นของชาวเพชรบูรณ์

วัตถุดิบ

๑. ข้าวหั่นละเอียด

๒. มะพร้าวขูด

๓. ข้าวคั่ว

๔. หนังหมูต้มหั่นเป็นแนวยาว

๕. กระเทียมดอง

๖. หัวหอมฝอย

๗. ถั่วลิสงคั่วตำละเอียด

๘. เกลือป่น

๙. มะนาว

๑๐. น้ำตาลทรายอย่างละเอียด

๑๑. พริกชี้หนูแห้ง

ภาพ หมูแนม

ที่มา: พิทักษ์ จันทร์จิระ

วิธีทำ

นำมะพร้าวแก่มาขูดผสมกับข้าวที่หั่นเป็นชิ้น ๆ นำไปโขลกรวมกันในครกให้ละเอียด จากนั้นจึงใส่เกลือ มะนาว น้ำตาลทรายคลุกเคล้าให้เข้ากันโรยข้าวคั่วลงทีละน้อย เคล้าไปใส่ไปจนกระจายสลายตัว ปรงรสให้เปรี้ยวเค็มหวาน ใส่ น้ำกระเทียมดอง และหนั้หมู มันหมู ตามที่ชอบ เมื่อรสพอดิแล้วก็ใส่หัวหอม กระเทียมดอง ถั่วลิสงคั่วในตู้ ทานเคียงกับผักกาดแก้ว ใบชะพลู พริกขี้หนู

๒. ขนมโก๋ย (ขนมกล้วย)

ขนมม็กโก๋ย กินบโมดโยนทิ้งลงโหย่ วิถีชีวิตของคนไทยนั้นเป็นสังคมเกษตรที่มีผลิตผลทางธรรมชาติอยู่มากมาย เช่น กล้วย อ้อย มะม่วง รวมไปถึงข้าวเจ้า ข้าวเหนียว ฯลฯ ที่สามารถปรุงเป็นขนมได้มากมายหลายชนิด เช่น อยากรได้ กะทิ ก็เก็บมะพร้าวมาขูดคั้นน้ำกะทิ อยากรได้แป้งก็นำข้าวมาโม่เป็นแป้งทำขนมอร่อย ๆ เช่น การทำขนมกล้วย

วัตถุดิบ

๑. กล้วยน้ำว้าสุก
๒. น้ำตาลทราย
๓. เกลือป่น
๔. แป้งข้าวเจ้า
๕. แป้งมันสำปะหลัง
๖. หัวกะทิ
๗. มะพร้าวทึนทึกขูดฝอย
๘. ใบตองสำหรับห่อ (ถ้าไม่มีใบตองสามารถใช้ถ้วยตะไลได้)

วิธีทำ

๑. นำกล้วยน้ำว้าสุกผสมกับน้ำตาลทราย เกลือป่น แป้งข้าวเจ้า แป้งมันสำปะหลัง หัวกะทิ และมะพร้าวขูด คนผสมให้เข้ากันดี

๒. ตักส่วนผสมขนมกล้วยลงบนกระทงใบตอง (หรือตักใส่ถ้วยตะไล) วางเรียงบนชุดหนึ่งที่มีน้ำเดือด นึ่งประมาณ ๒๐ นาทีจนขนมสุก จากนั้นนำออกจากชุดนึ่ง พร้อมรับประทาน

อาหารของชาวบ้านนายม ตำบลนายม อำเภอเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์เป็นอาหารพื้นถิ่นที่ควรอนุรักษ์ไว้เพราะเป็นอาหารจากพืชพันธุ์ตามธรรมชาติ ปราศจากปุ๋ยเคมีและยาฆ่าแมลงช่วยให้ผู้บริโภคเป็นประจามีสุขภาพดีและยังช่วยประเทศชาติประหยัดเงินในการรักษาผู้ป่วยจากโรคที่เกิดจากการผสมของสารพิษตกค้าง การบริโภคอาหารท้องถิ่นยังเป็นการสืบสานวัฒนธรรมของคนเพชรบูรณ์ให้คงอยู่สืบไปอีกด้วย

บรรณานุกรม

เอกสารอ้างอิง

- Fishman, J. A. (๑๙๙๑). *Reversing Language Shift: Theoretical and Empirical Foundations of Assistance to Threatened Languages*. Multilingual Matters.
- Harrison, K. D. (๒๐๐๗). *When Languages Die: The Extinction of the World's Languages and the Erosion of Human Knowledge*. Oxford University Press.
- พรทิพย์ สงวนสัตย์. (๒๕๖๔). ภาษาถิ่นและการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมในพื้นที่ภาคเหนือของประเทศไทย. วารสารวัฒนธรรมศึกษา.
- ธีรวัฒน์ แสนคำ. (๒๕๖๓). บ้านนายม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของชุมชนโบราณแห่งลุ่มแม่น้ำปาลัก เมืองเพชรบูรณ์. เพชรบูรณ์: ร้านเก่าสิบ.
- สุริพันธ์ มณีวัต. (๒๕๕๙). คุณหญิง. ฐานสโม่บูชา ฉบับสมบูรณ์. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑ กรุงเทพฯ: ศิลป์สยามบรรจุกัญท์และการพิมพ์.
- สุวัฒน์ วงศ์บุญญะ. (๒๕๖๓). การศึกษาเปรียบเทียบภาษาถิ่นในจังหวัดเพชรบูรณ์. วารสารวิชาการวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี.
- สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ. “เรื่องเที่ยวมณฑลเพชรบูรณ์” ใน กรมศิลปากร. เรื่องเที่ยวต่าง ๆ ภาค ๑ - ๔ กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร, ๒๕๕๐.

บุคคลอ้างอิง

- จันทัน มโนภิรมย์. (๒๕๖๗). อายุ ๖๙ ปี บ้านเลขที่ ๓๔/๒ หมู่ ๒ ตำบลนายม อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์. สัมภาษณ์, ๑๑ มิถุนายน.
- บัวจันทร์ กาศสกุล. (๒๕๖๗). อายุ ๗๑ ปี บ้านเลขที่ ๗๑ หมู่ ๒ ตำบลนายม อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์. สัมภาษณ์, ๑๑ มิถุนายน.
- ปราณี ปิ่นปัก. (๒๕๖๗). อายุ ๖๖ ปี บ้านเลขที่ ๔๖/๓ หมู่ ๒ ตำบลนายม อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์. สัมภาษณ์, ๑๑ มิถุนายน.
- ปุน มามี. (๒๕๖๗). อายุ ๘๕ ปี. บ้านเลขที่ ๔๘/๒ หมู่ ๑ ตำบลนายม อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์. สัมภาษณ์, ๑๙ กรกฎาคม.
- พระอธิการวิรัช อุกกณโณ. (๒๕๖๐). อายุ ๖๐ ปี. เจ้าอาวาสวัดเกาะแก้ว บ้านนายม ตำบลนายม อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์. สัมภาษณ์, ๒๐ พฤษภาคม.
- พินิจ นพมาก. (๒๕๖๗). อายุ ๖๐ ปี. บ้านเลขที่ ๓ หมู่ ๔ ตำบลนายม อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์. สัมภาษณ์, ๑๘ กรกฎาคม.
- รัชณี มณีพันธ์. (๒๕๖๗). อายุ ๖๙ ปี. บ้านเลขที่ ๑๒๓ หมู่ ๔ ตำบลนายม อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์. สัมภาษณ์, ๑๘ กรกฎาคม.
- สนั่น กาศสกุล. (๒๕๖๗). อายุ ๗๑ ปี. บ้านเลขที่ ๗๑ หมู่ ๒ ตำบลนายม อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์. สัมภาษณ์, ๑๑ มิถุนายน.

สุภาพร แผลงมา. (๒๕๖๗). อายุ ๖๘ ปี. บ้านเลขที่ ๒/๑ หมู่ ๒ ตำบลนายม อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์. สัมภาษณ์, ๑๑ มิถุนายน.

สุรินทร์ เรืองโรจน์. (๒๕๖๗). อายุ ๕๗ ปี บ้านเลขที่ ๑๔๘ หมู่ ๔ บ้านนายม ตำบลนายม อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์, ๑๙ กรกฎาคม.

อบเชย ยินดี. (๒๕๖๗). อายุ ๘๔ ปี. บ้านเลขที่ ๒๕ หมู่ ๒ ตำบลนายม อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์. สัมภาษณ์, ๑๘ กรกฎาคม.

โดยหน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
และศิลปกรรมท้องถิ่นจังหวัดเพชรบูรณ์

